

- SINDIKALNE NOVOSTI: Željezničari, Brodari i LGBT (str. 2 i 3) ● AKTUALAC: Javna poduzeća (str. 5) ● U FOKUSU: Niš (str. 6 i 7)
- U FOKUSU: Are you Syrious? (str. 8) ● TEMAT: Ženski rad, Uvodnik (str. 9) ● TEMAT: Brižni rad u Austriji (str. 10 i 11) ● TEMAT: Patronažne sestre (str. 12)
- TEMAT: Tekstilna industrija (str. 13) ● TEMAT: Vrtići (str. 14 i 15) ● TEMAT: Politika majčinstva (str. 16 i 17) ● (G)RAD: Sarajevo (str. 18 i 19)
- IZ SVIJETA: Od SAD-a do Palestine (str. 20 i 21) ● KULTURNA POVIJEST RADA: Radnici i strojevi (str. 22 i 23) ● POJMOVNIK: Uhljebi i korupcija (str. 24)

RAD.

Novine o radnim pravima i suradnji, Broj peti, Svibanj 2016.

Kratko i solidarno:

MENI JE SVAKI DAN

8.MART

OSIM ZA PRVI MAJ TAD MI JE PRVI MAJ

Zoran Maršić : U HŽ-u imamo više menadžerskih setova, nego što Juventus ima postava

Sve češće čitamo o prometnim nesrećama u željezničkom prometu koje su rezultat neadekvatnog održavanja i dotrajalosti pruga. Na ozbilnjijem remontu nije se radilo od 80-ih godina 20.st, a sindikalistkinja Katarina Mindura izjavila je kako 90% pruga u Hrvatskoj treba kapitalni remont. Koje je Vaše mišljenje o tome?

U potpunosti se slažem s kolegicom. Sindikati neprestano upozoravaju na nedovoljna ulaganja u željeznicu i na to da su željezničke pruge u jako lošem stanju. Problem je što dugoročni planovi, kao što je plan ulaganja u željezničku infrastrukturu - donesen u nekoliko navrata, nisu provedeni. Kada povučemo paralelu između ulaganja u cestovnu i željezničku infrastrukturu, vidljivo su ogromne razlike - u željezničkom sektoru realizirano je 5-10% od planiranih projekata, dok je u cestovnom sektoru realizirano 115-120%. Ova zadnja situacija koju smo imali, iskakanje teretnog vlaka iz tračnice, koje je za posljedicu imalo oštećenje nekoliko kilometara pruge i prekid prometa između Ivaničke Grada i Dugog Sela, pokazala je da je jedan incident koji ne bi trebao prouzročiti toliku štetu, zbog dotrajalosti prugova, napravio užasno veliku štetu i sama obnova je onda puno dulja.

Možemo li u bližoj budućnosti očekivati dodatno smanjenje opsega željezničkog prometa, kako zbog dotrajalosti pruga, tako i zbog proglašenja istog nerentabilnim?

Teško je predviđeti što će politika odlučiti. Nažlost, sve činjenice govore da naši političari ne znaju što žele učiniti sa željeznicama. Željeznički sektor ne trpi upravljanje na način da svaka politička opcija donosi svoje nove programe svake 4 godine. Sve ozbiljnije željeznicu u okruženju, posebno one u zemljama EU, funkcioniраju prema dugoročnim planovima od 10, 15 ili 20 godina, uz apsolutni konsenzus, bez obzira na to tko je na vlasti. Ono što je zacrtano, provodi se. A kod nas sve ide ispočetka. Čak i ono što se doneće, ne ispoštuje se. Nažlost, do većih ulaganja u željeznicu nije došlo, ne zbog same željeznice, već zbog interesa drugih lobija. Vjerujem da je, primjerice, u interesu gradičkog lobija gradnja željeznic, da bi do gradnje došlo...

Smatrate li da je glavni razlog razdjedinjavanja željeznice i sustavnog neulaganja priprema terena za privatizaciju?

Iskreno, kada sagledate sve što se radilo u željezničkom sektoru od devedesetih na ovam, teško je dokučiti je li postao neki ozbiljan cilj. Samo razdvajanje trebalo je biti pokušaj stvaranja boljeg modela upravljanja kojim bi se smanjili troškovi. Ono što smo mi cijelo vrijeme zagovarali, a zagovaramo i danas, jest sustav upravljanja na način da postoji jedan holding, jer željeznički sektor, kada se podijeli na odvojene cjeline, postaje nefunkcionalan. Dakle, infrastruktura bez teretnog i putničkog prijevoza, a obratno, nema smisla. Takva podjela je željeznicu nanjeli sama štetu.

Svaka nova Vlada u javna poduzeća postavlja svoju "garnituru" menadžera, koji zahvaljujući dvostrukim ugovorima, onim menadžerskim i onima o radu, jedini ne strahuju da će ostati bez posla, nego sa smjenom vlasti budu jednostavno premješteni na neku drugu poziciju. Kako tome stati na kraj?

Mislim da je malo smiješno što to uopće zovemo menadžerskim ugovorima jer to doista nisu menadžerski ugovori u pravom smislu. Jednom sam se našao da smo bolji od Juventusa jer imamo najmanje 4 kompletne postave. Kako tome stati na kraj? Treba podvući crtu i zatražiti odgovornost svih uprava.

Zoran maršić; Foto: osobna arhiva

SINDIKALNE NOVOSTI: KUDA PLOVI OVAJ VLAK?

Koje poteze očekujete od nove Vlade, kad je u pitanju HŽ?

Nadamo se da će Strategija razvoja željezničkog prometa, koja je donesena preko noći i koja ima niz nedostataka, a koja je nužna za povlačenje sredstava iz fondova EU, doživjeti reviziju i iskreno se nadam da će se u raspravu o donošenju takvog ključnog dokumenta uključiti svi zainteresirani. Trebalo bi osigurati redoviti priljev finansijskih sredstava, a što se tiče održavanja infrastrukture, treba odrediti dinamiku, hoće li to biti 50 km ili 100 km remonta godišnje. Ključan je dugoročni plan za željeznicu, koji se treba donijeti konsenzusom. Očekujemo i formiranje holdinga i stvaranje funkcionalnog sustava. Što se tiče poteza privatizacije, ako se

bude išlo u tom smjeru, mi ćemo inzistirati da nas se poštuje kao socijalne partnerne. Sektorsko socijalno vijeće imalo je jedan ili dva sastanka i priča je na tome završila. Očekujemo da će ta komunikacija biti učestalija, posebno kad se radi o ključnim stvarima. Naravno, očekujemo da će nova vlast poštovati kolektivne ugovore koji su na snazi i očekujemo da će prestati s nepotrebnim troškovima - s "uhlebljivanjima", s kupovanjem službenih automobila, itd. Mi smo svjesni situacije, shvaćamo da treba doći do promjena, da ulaganje u modernizaciju nosi sa sobom i eventualno smanjivanje broja radnika, ali ako žele imati ozbiljnog partnera od strane sindikata, očekujemo da se i oni odgovorno ponašaju. ●

Bojan Nonković

LGBTI ravnopravnost na radnom mjestu

Početkom godine u Zagrebu i Rijeci pokrenut je projekt pod nazivom "LGBTI ravnopravnost na radnom mjestu", s ciljem jačanja kapaciteta udrug za ljudska i radnička prava i sindikata po pitanju diskriminacije LGBTI osoba na radnom mjestu. Iako su, prema istraživanju Eurobarometra iz 2015., unutar Europejske unije seksualna orijentacija i spolni identitet na drugom mjestu razloga diskriminacije na radu, odmah nakon etničke pripadnosti, sindikati u Hrvatskoj donedavno ovoj temi nisu pridavali previše pozornosti. Neki su od razloga zasigurno fokusirane sindikata na kolektivnoj pregovaranju, odnosno njihovo prilično usko shvaćanje sindikalnog rada, što je bio tipičan modus operandi većine domaćih sindikata proteklih desetljeća, ali i "osjetljivost" teme seksualnih članica, čijim se problematiziranjem pojedini članici nisu htjeli zamjeriti dijelu članstva. Da se situacija u sindikalnoj percepciji vlastitog rada ipak

mijenja, dokazala je suradnja sindikata i udruga civilnog društva unutar različitih platformi kojima se pokazalo kako se samo zajedničkim i koordiniranim radom na temama od općeg društvenog interesa može proizvesti pritisak na vladajuće, ali i senzibilizirati javnost. Kao jedna od tema bliska jednoj i drugoj skupini - sindikatima jer je riječ o diskriminaciji na radu, a udrugama za ljudska prava jer je riječ o diskriminaciji manjina - pokazala se upravo tema diskriminacije LGBTI osoba na radnom mjestu. Tako su u lipnju 2015. održane dvije tribine na kojima su sindikalisti i članovi različitih udruga civilnog društva razgovarali o perspektivama povezivanja LGBT i radničkog pokreta, dok je gore spomenuti projekt prvi konkretniji rezultat njihova rada. Zanimljivost je projekta i uključivanje studenata u edukaciju i rad na polju radničkih prava LGBTI osoba, a jedan od rezultata trebala bi biti i izrada konkretnih smjernica za suzbijanje ovog tipa diskriminacije. ●

Mario Kikaš

Nepravilnosti i nezadovoljstva u Sindikatu hrvatskih učitelja

Već početkom 2016. godine u javnost su izашle vijesti koje svjedoče o velikim tenzijama i nezadovoljstvima u Sindikatu hrvatskih učitelja, a u međuvremenu se križa u SHU dodatno produbila. Naime, Skupština SHU-a je 12. i 13. studenog 2015. u Crikvenici donijela promjene svoga statuta koje nisu naišle na pozitivne reakcije velikog broja članova i županijskih povjereništava i zbog sadržaja samih izmjena, a i zbog "nepoštivanja procedure", kako se navodi u mnogim službenim

i neslužbenim reakcijama. Iza odluke o promjeni statuta koja se najavila kao nomotetička uslijed donošenja novog Zakona o finansijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija, krile su dublje i dalekosežnije statutarne promjene poput one o brisanju članstva sindikata koje radi u srednjim školama. Kasnije će uspostaviti da je ista odluka bila vodena dogovorom u Vertikali sindikata obrazovanja (čiji je SHU sindikat s najbrojnijim članstvom), odnosno dogovorom s Nezavisnim sindikatom zaposlenih u srednjim školama. Ova činjenica, kao i mnoge nepravilnosti na samoj Skupštini i njenom vođenju, ali i u vodenju sindikata općenito, na vidjelo su izašli objavom pisma člana SHU iz Dubrovačko-neretvanske županije – Frana Cebala. Njegovo otvoreno pismo je dosjeljeno u nacionalne medije otkrivajući razmjere krize u SHU-u koja je svoj vrhunac dosegla u veljači kad je veliki broj županijskih povjereništava (autor članka je dobio uvid u zaključke osam županijskih povjereništava) tražilo ukidanje izmjena statuta,

ali i hitnu demokratsku raspravu o situaciji u sindikatu kako bi se premostila ova kriza. Neka su županijska povjereništva u svojim zaključcima prijetili prekidom ustežanja od plaća za sindikalne članarine, a Dubrovačko-neretvansko povjereništvo je to i učinilo svojom odlukom od 19. prosinca prestavši plaćati članarine središnjici SHU-u. Mnogi su odluke Skupštine i promjene statuta gledaju kao na pokušaj micanja nepodobnih članova koji su već duže nezadovoljni radom predsjednice sindikata Sanje Šprem, posebice nakon "propalog" štrajka u sektoru obrazovanja tik pred parlamentarne izbore 2015. godine. Valja imati na umu da je SHU i najbrojniji sindikat u Vertikali obrazovanja i da ova kriza može imati dugoročne posljedice za odnose u toj sektorskoj koordinaciji. Prema informacijama koje smo dobili - 19. ožujka je održana sjednica Skupštine SHU-a na koju nisu pozvani predstavnici povjereništva Dubrovačko-neretvanske županije, a na sjednici je predsjednica Sanja Šprem dobila podršku većine članova Skupštine za svoje potuze. ●

Karlo Babić

Kronologija stečaja Tvornice industrijske i brodske opreme

U medijskoj histeriji koju je pratilo formiranje nove hrvatske Vlade, nezamjećeno je prošla vrijest o stečaju Tvornice industrijske i brodske opreme – TIBO u Matuljima pokraj Rijeke, čiji je stečajni postupak započet 8. veljače 2016. godine. Time se pred gašenjem našlo još jedno postrojenje u nekad industrijski vrlo razvijenom riječkom prstenu te je stavljenja točka na i višemesečnoj agoniji radnika TIBO-a. Naime, stečaj je došao kao završni čin nakon posljednjeg pokušaja radnika da dobiju svoje plaće pokretanjem ovršnog postupka. Ovršni postupak je pokrenut kao odgovor na višemesečnu neisplatu plaća, unatoč nekoliko prijašnjih pokušaja radnika da naplate svoja dugovanja putem sindikalnih akcija.

Postrojenje TIBO-a nastalo je 1975. kao pomoćno

postrojenje u okviru riječkog brodogradilišta 3. Maj,

dok zasebno postrojenje i dioničko društvo postaje

1992. godine kada ga se pretvara u zasebnu tvrtku-kćer.

Prvi ozbiljniji problemi za TIBO i njegove radnike započinju 2012. godine, nekoliko mjeseci prije zaključenja kupoprodajnog ugovora između Uljanika i države oko kupovine 3. Maja. Krajem veljače 2012., 143 radnika TIBO-a stupaju u štrajk zbog neisplate triju plaća i naraslih dugova. Nakon što je Uljanik kupio 3. maj, poduzeća TIBO, 3. Maj Motori i Dizalice te 3. Maj Ugostiteljstvo ostaju u državnom

vlasništvu i time prestaju biti dio brodogradilišnog kompleksa. Stoga svoje proizvode moraju samostalno plasirati na tržištu i sami nabavljati skupi repromaterijal. Zbog navedenih okolnosti broj radnika u TIBO-u od 2013. do 2015. pada sa 143 na 84 zaposlena, a zbog nagomilanih dugova, u studenom 2015. godine TIBO-u su blokirani računi.

Nakon što je u listopadu 2015. godine država dokapitalizirala TIBO zemljistom vrijednim 30 milijuna kuna, Uljanik grupa preko 3. Maja u ratama isplaćuje zatraženu pozajmicu od 5 milijuna kuna te se pritom ukupnije na 6 puta vrijednije zemljiste.

Ova bi pozajmica pokrila zaostale plaće radnika, ali o nastavku proizvodnje više nije bilo ni riječi. Koncem studenog država pokreće postupak privatizacije TIBO-a, ali se na natječaj, suprotno očekivanjima da će se javiti Uljanik grupa, javila samo samoborski DIV Tomislava Debeljaka, vlasnika Brodosplita.

Nakon samo jedne pristigle ponude, Sindikat Metalaca Hrvatske (SMH), većinski sindikat u TIBO-u, poziva da se ponuda DIV-a odbije i da se nastave pregovori s Uljanik grupom oko privatizacije firme. Sindikat je kao razloge za odbijanje ponude DIV-a naveo da je spomenuta kompanija na svudu već izgubila jedan spor s TIBO-om te im duguje 1,8 milijuna kuna. Također, SMH smatra da bi Uljanik grupa bila logičan odabir ne samo zbog geografske blizine nego i ugovorenih

poslova. Izuzetno tešku situaciju pritom dodatno otežava država koja odgovarajući postupak moguće privatizaciju pa se glavni klijenti počinju okretati drugim dobavljačima. Time TIBO praktički ostaje bez velikog dijela tržišta u Hrvatskoj.

Stoga SMH u prosincu 2015. pokreće štrajk u svrhu naplate radničkih potraživanja, a radnici šalju i pojedinačne zahtjeve za ovrhom. Uljanik grupa odgovara da neće uplatiti ostatak pozajmice (1,7 milijuna kuna) unatoč ugovornoj obvezi dok se ne prekine štrajk i povuku ovrh. Iako štrajkački odbor ne pristaje na ultimatum, naznake mogućeg rješenja situacije pojavljuju se 18. siječnja 2016. kada Uljanik grupa ipak pristaje uplatiti 960.000 kuna za transu pozajmice i isporučiti repromaterijal da bi se mogle ispuniti ugovorene obveze. Štrajkački odbor organizira glasanje na kojem radnici odlučuju prekinuti štrajk, ali ne povlače privatne ovrh. Usprkos Uljanikovoj uplati, zbog troškova ovrh i dugovanja prema radnicima, račun TIBO-a koji je u blokadi od studenog 2015. ostaje blokiran, a država odbija uplatiti razliku potrebnu za njegovu deblokadu. S obzirom da je premašen zakonski rok i da je račun blokiran dulje od 80 dana, na Trgovačkom sudu u Rijeci 8. veljače pokrenut je stečajni postupak čime i preostali radnici završavaju na ulici. ●

Kakva sudbina čeka javna poduzeća?

S radom je započela platforma **Ne damo naše**, u čijem je fokusu demokratizacija upravljanja javnim poduzećima i nastavak suradnje udruga i sindikata na pitanju zajedničkih dobara

Predrag Sekulić i Denis Geto na press konferenciji inicijative Ne damo naše Foto: Tjaša Kalkan

Dugogodišnje loše upravljanje javnim poduzećima predmet je velikog nezadovoljstva kako javnosti, tako i radnika i sindikata koji godinama upozoravaju na nepravilnosti i loše upravljanje ovim strateškim resursima. Kritike se mogu svesti na nekoliko ključnih problema: stranački stisk javnih poduzeća, biranje nekompetentnih ljudi koji sustavno upropastavaju firme i nedostatak bilo kakve vizije razvoja javnih poduzeća koja bi koristila društvo u cjelini, a ne samo stranačkim, privatnim ili korporativnim interesima.

Sekulić: Od kojekakvih "stručnjaka", uglavnom politički obojenih, čujemo kako govore o nastavku privatizacije 19% INA-e, dok oni istinski stručnjaci, koji nisu bliski nijednoj stranci, misle suprotno – pa su gurnuti u kut

Početak kampanje **Ne damo naše**

Taj val nezadovoljstva obuhvatila je u svom predizbornom programu i nova stranka na političkoj sceni, Most nezavisnih lista, koja se u javnosti istaknula energetičnim obećanjima brojnih reformi. U kontekstu upravljanja i brige o javnim

poduzećima Most je predlagao: "Novi menadžment javnih poduzeća treba biti profesionalan i biran putem javnih natječaja", naglašavajući pritom da se šefovi javnih poduzeća, ako oni dodu na vlast, više neće birati po principu stranačkog plijena. Do ovog trenutka nisu poznati detalji provedbe tog plana, no s obzirom na njihovu poziciju u vladajućoj koaliciji nema sumnje da će oči javnosti po ovom pitanju i dalje biti uprte u njihovu smjeru.

S novom koalicijom na vlasti, i građanske inicijative nastavile su sa svojim radom. Početkom veljače **Ne damo naše** – platforma organizacija civilnog društva za suradnju sa sindikatima na zaštiti javnih i zajedničkih dobara, održala je akciju "Javna poduzeća nisu stranački plijen". Platforma je upozorila da javna poduzeća ne smiju biti žrtve stranačkog kadroviranja, već je potrebno javnim natječajima osigurati da se u ova poduzeća biraju stručni ljudi. Uz to, potrebno je omogućiti model društvenog nadzora, odnosno sudjelovanje građana u nadzornim tijelima pomoću kojeg bi se osiguralo da se javnim resursima upravlja u javnom interesu. U tu svrhu platforma je postavila nekoliko *jumbo* plakata u centru Zagreba i Metkovića, koji su poručivali: "Javna poduzeća su javno dobro, a ne stranački plijen".

referendumu i sve do danas političkim pritiskom sprječiti privatizaciju autopista. **Javni interes, a ne stranački plijen**

"Već 25 godina mnogi političari, time što su pobijedili na izborima, smatraju da imaju mandat za plaćaju javnih dobara", sažeо je Teodor Celakoski, te naglasio da platforma **Ne damo naše** traži "da upravljanje javnim poduzećima kao javnim dobrom bude i transparentno, podložno svim vrstama javnih natječaja, ali i široj društvenoj, javnoj kontroli." Sindikalisti koji su u svojoj koži najbolje osjetili kako se dosad upravljalo javnim poduzećima priključili su se tiskovnoj konferenciji i poduprili

Platforma je u kampanju ušla s nekoliko poruka u centru Zagreba i Metkovića: "Javna poduzeća su javno dobro, a ne stranački plijen", "Javna poduzeća su naša stvar – za društvenu kontrolu javnih poduzeća" te "Hoćemo stručnjake za javni, a ne privatni interes"

referendumu i sve do danas političkim pritiskom sprječiti privatizaciju autopista.

Javni interes, a ne stranački plijen

"Već 25 godina mnogi političari, time što su pobijedili na izborima, smatraju da imaju mandat za plaćaju javnih dobara", sažeо je Teodor Celakoski, te naglasio da platforma **Ne damo naše** traži "da upravljanje javnim poduzećima kao javnim dobrom bude i transparentno, podložno svim vrstama javnih natječaja, ali i široj društvenoj, javnoj kontroli." Sindikalisti koji su u svojoj koži najbolje osjetili kako se dosad upravljalo javnim poduzećima priključili su se tiskovnoj konferenciji i poduprili

zahtjeve platforme, istovremeno ih potkrepljujući primjerima iz svojih firmi. "Loše upravljanje državnom imovinom, a loše je jer se politički kadrovira, uklanja s posla ili izbjegava struka, ne daje priliku najkvalitetnijim ljudima nego se postavljaju podobni. Takvim su modelom preko menadžmenta opljačkane Hrvatske autoceste, i to sve pred očima javnosti, nadzornog odbora i skupštine", rekao je Mijat Stanić, predsjednik

Tomašević:
Demokratizacija znači širu društvenu kontrolu nad upravljanjem javnim poduzećima koja su postala bankomat za političke stranke svih boja. To znači uključivanje radnika, korisnika, udruženja građana i drugih društvenih aktera u nadzor upravljanja poduzećima

Nezavisnog cestarskog sindikata i aktivist u javnosti najviše poznat po svojoj dugotrajnoj borbi protiv korupcije u HAC-u, ali i sudjelovanju u inicijativi za referendum protiv koncesioniranja autoceste. Sa Stanićem se složio Denis Geto, predsjednik sindikata TEHNOS, jednog od borbenijih sindikata u Hrvatskoj elektroprivredi. Geto je pritom istaknuo da javna poduzeća trpe veliku štetu zbog političkog kadroviranja te da se upravo zbog direktora i upravljačkih struktura u HEP-u pojavljuju najveće afere. Geto je ujedno najavio i spremnost

Javna poduzeća su naša stvar – za društvenu kontrolu javnih poduzeća.

NE DAMO
NAŠE!

Plakat inicijative **Ne damo naše** Dizajn: Ruta

Bojazni oko olakog shvaćanja termina stručnosti izrazio je i Celakoski: "Bojimo se da nam se nudi model u kojem se nominalno govori o stručnosti i o stručnom menadžmentu, a da će nam se ponovno podvaliti jednostranačka kontrola, netransparentni interesi klijentela, a u konačnici i privatizacija." Ove su izjave otvorile i jedno jako važno pitanje: iako smo i sami često skloni vjerovati da će postavljanje stručnjaka na ključne pozicije rješiti sve nedaleće javnih poduzeća, njihovim pukim odbirom ne rješavamo dilemu hoće li ti stručnjaci raditi u privatnom, odnosno korporativnom interesu, pa samim time zagovarati rasprodaje i privatizacije, ili će raditi u interesu javnosti, sačuvati i unaprijediti naša poduzeća. Drugim riječima, otvorenim ostaje pitanje kako možemo osigurati da se taj javni interes i provodi.

Prema društvenoj kontroli javnih poduzeća
Tu dolazimo do sljedećeg problema: sama stručnost, odnosno stručno upravljanje poduzećem, ne mora nužno garantirati rad u javnom interesu, što je nužan preduvjet za uspješan rad javnih poduzeća. Stoga je javna poduzeća potrebno demokratizirati, tj. u sustav urediti oblike gradanske participacije

kojima analiziraju trenutne modele upravljanja javnim uslugama u Hrvatskoj. Istraživanja bi trebala poslužiti unapređivanju upravljanja javnim uslugama kroz model participativnog i demokratskog upravljanja, nasuprot privatizaciji. Institut je započeo istraživanje o upravljanju željezničkim uslugama, koje će provoditi tijekom ove godine, a iza sebe već ima objavljenu studiju o vodnim uslugama u RH pod nazivom *Naša voda*, koju smo predstavili u drugom broju RAD-a. "Najviše zanimljivih modela demokratizacije javnih poduzeća postoji u sektoru vodnih usluga jer se u tom sektoru posljednjih 15 godina vodi žestoka bitka između onih koji zagovaraju daljnju privatizaciju i onih koji zagovaraju rekomunalizaciju vodnih usluga", govori nam Tomašević te spominje slučaj francuskog Grenoblea gdje su već 15 godina korisnici, radnici, udruge za zaštitu okoliša, ljudska prava i drugi akteri iz šire zajednice uključeni u nadzor upravljanja javnim poduzećem koje pružaju vodne usluge za pola milijuna korisnika. Naime, kako čitamo u publikaciji *Naša voda*, ali i u raznim novinskim izvorima, Grenoble je nakon prodaje vodne opskrbe jednoj privatnoj firmi i brojnih korupcijskih skandala koji su uslijedili

AKTUALAC: DEMOKRATIZACIJA JAVNIH PODUZEĆA

sindikata da se aktivno bavi ovom temom, pa i organizira sindikalne akcije ako se takva praksa nastavi. Predrag Sekulić, predsjednik sindikata Nova Solidarnost, kojeg već sada možemo nazvati neumornim borcem za spas INA-e, rekao je da je INA ogledni primjer upravaštanja poduzeća od strane stranačkih interesova. "Da je bilo kontrole kroz širi spektar društva koji bi bio korektiv i ukazivao na moguću nepravilnosti, možda da ovog ne bi došlo", izjavio je Sekulić u prilog modelu društvenog nadzora javnih poduzeća te ujedno pozvao vladu da se drži svojih predizbornih obećanja.

U javna poduzeća stručnjake za javni, a ne privatni interes

Sekulić je tom prilikom komentirao i u medijima sveprisutni diskurs o stručnjacima: "Od kojekakvih 'stručnjaka', uglavnom politički obojenih, čujemo kako govore o nastavku privatizacije 19% INA-e, dok oni istinski stručnjaci, koji nisu bliski nijednoj stranci, misle suprotno – pa su gurnuti u kut."

vratio vodni sektor pod javnu upravu, primarno zahvaljujući radu zelenih aktivista, a potom i uključujući građane u odlučivanje o poslovanju tvrtke. Primjerice, građani danas u Grenoble mogu utjecati čak i na formiranje cijene vode, kroz Vijeće potrošača u kojem sudjeluju, a tvrtka ima i odbor korisnika koji kontrolira javni interes. Grenoble se, kako čitamo, danas ističe smanjenom cijenom vodoopskrbe, poboljšanom kvalitetom vode i većom transparentnošću rada vodnog poduzeća. Sudeći po ovom primjeru, demokratizacija upravljanja javnim poduzećima može postati realnost. U hrvatskom slučaju, budućnost javnih poduzeća ovisi će kako o novim planovima vlade, tako i o spremnosti svih građana da stanu u njihovu obranu. Uoči nove runde biranja čelnika upravnih i nadzornih odbora za javna poduzeća, upravljanje ovim tvrtkama, od kojih su mnoge od strateškog interesa za Republiku Hrvatsku, vjerojatno će ubrzati postati još jedna "vruća tema".

Građani "prestonice siromaštva" u odbrani egzistencijalnog minimuma

Južna Srbija i njen najveći grad Niš – u socijalizmu industrijski centar države – danas se suočavaju s konkretnim posledicama tranzicije: opštom nezaposlenošću i sve većim troškovima života, ali i živim građanskim otporom

Tranzicioni bilans na prostoru bivše SFRJ se sve češće i u međimrđu svodi na poražavajuće uporedne statistike "pre i posle". Dok takvi medijski natpisi još uvek ostaju u domenu lamentiranja nad lošim privatizacijama i propuštenom šansom za "pravom tranzicijom", neoliberalna mašina u tri za profitom nastavlja da doslovno "cedi" sve preostale resurse u regionu. Da su bajke s početka dve hiljaditih, o privatnom kapitalu koji revitalizuje domaću privredu, doslovno bajke, govore devastirana industrijska postrojenja, sve manja socijalna davanja i sve veći poreski nameti koji dodatno snižavaju cenu rada armiji nezaposlenih, pa ne čudi činjenica da Vlada Srbije privlači strane investitore sloganom o "visoko kvalifikovanoj, a jeftinoj radnoj snazi".

Cedenje radnika i preostale industrije

Konzistentnost urušavanja radnih i socijalnih prava najvidljivija je u onim reonima i gradovima čija je zaposlenost u periodu SFRJ počivala na radu u industriji. Jedno od takvih područja je Južna Srbija i njen najveći grad Niš. Niški giganti Elektronska industrija (EI) i Mašinska industrija Niš (MIN) gotovo da više i ne postoje, a samo u ova dva preduzeća 1989. godine radio je oko 30.000 radnika. Ostale firme su imale sličnu sudbinu, pa statistike kažu da je ukupan broj industrijskih radnika koji je Niš imao krajem osamdesetih do 2010. godine sveden na četvrtinu. Da državu ne zanima revitalizacija industrije, svedoči i slučaj Fabrike pumpi Jastrebac, čiji su pogoni zbog specifičnosti proizvoda još uvek relevantni. Iako su radnici Jastrepcu uspeli su da ponište dve sumnjuive privatizacije, danas su jedino u mogućnosti da, kao većinski vlasnici proizvodnih hala i zemljišta, spreče dalje malverzacije sa imovinom. Kako se proizvodnja pumpnih postrojenja u Jastrepцу vezuje za javna preduzeća ili velike infrastrukturne projekte, sve dok država daje prioritet krupnjem kapitalu proizvodne hale fabrike ostaje prazne.

"Uspešna" privatizacija Duvanske industrije Niš (DIN), koja je sada u vlasništvu Philip Morrisa, značila je i smanjenje broja radnika sa 3.500, koliko ih je bilo 1989., na 700 radnika 2012. godine, uz kontinuiran rast proizvodnje. Iako nijedna vlada nije propustila da istakne uspešno poslovanje DIN-a, uporno se izostavlja činjenica da drastično smanjenje broja zaposlenih u ovom slučaju govori o obespravljenom radniku, koji u nedostatku izbora biva prisiljen da pristaje na hipereksploataciju.

Niški Niteks, jedina preostala firma iz grane tekstilne industrije, 2012. godine je prodala italijanskom Benettonu uz državne subvencije od 4.000 do 10.000 evra po novootvorenom radnom mestu, dok nadnice najčešće ne premašuju državni minimalac. U sličnim uslovima nove pogone u Nišu su pokrenuli i južnokorejska Jura korporacija i fabrika kablova Leoni. Kada ovakve primere Vlada Srbije predstavlja kao uspešno realizovane strane investicije, ne prenebregava samo činjenicu o gotovo ropskim uslovima rada u navedenim fabrikama, već i to da je jedini način da multinacionalne korporacije otvaraju svoje pogone u Srbiji obezbeđivanje

jeftinije radne snage nego u azijskim zemljama, a to je upravo efekat koji im državne subvencije po radnom mestu i jeftina (ili besplatna) infrastruktura i građevinsko zemljište obezbeđuju.

Izolovane radničke inicijative

Pored sve većeg broja mlađih, na beskrnjim listama biroa za zapošljavanje su, često zajedno sa svojom decom, i viši radnici i radnice uništenih niških fabrika. Kako bi se što lakše privatizovali rasparčani giganti, većina radnika po različitim socijalnim programima do 2009. godine bila je prinudena da napusti radna mesta. Mizerne otpremnine koje su pritom dobijali uglavnom su bile već potrošene, jer su deceniju unazad radnici živeli gotovo bez prihoda, čekajući ispunjenje obećanja o uspešnoj privatizaciji.

Nakon što su 2010. godine izdejstvovali uplatu zaostalih doprinosa, 4.500 hiljade bivših radnika i radnica svih niških fabrika objedinjuje svoje zahteve i traži od države i isplatu zaostalih zarada. Nakon niza pregovora, radnih grupa i iznevremenih obećanja, državna nebriga se i danas pravda potragom za odgovarajućim modelom isplate i nedostatkom novca za ove namene.

U međuvremenu, radnici i radnice koji nisu primali zarade od 2000. godine suočeni su sa tužbama za dugove na ime komunalija, poreza i električne energije, koje im se zadnjih godina obrušavaju na ionake minimalne ili nepostojće kućne budžete. Obećanje Vlade iz 2013. godine, da će jednokratna novčana pomoć u vrednosti od 20.000 dinara (oko 150 evra) biti isplaćena za 1000 najugroženijih radnika i radnica, iako se o njoj pompezzno pisalo, nikada nije realizovana. Ukleštenost između dažbina koje moraju izmirivati prema državi i neizmirenih obaveza države prema njima, u stanju opšte nezaposlenosti, njihovu egzistenciju čini beznadežnom. Pored činjenice da im je ceo radni vek onemogućeno da rade i žive od svog rada, ovim tranzicionim gubitnicima se neretko spočitava nedostatak preduzetničkog duha, čime se valja misli da od par hiljada evra otpremnina nisu bili sposobni da pokrenu privatni biznis. U ovom se slučaju potražnja zaostalih zarada, kao minimuma nadoknade za dve decenije planiranog uništavanja privrede u koju su uložili ceo svoj radni vek, često

Protestna šetnja UPSS-a, 21.04.2016 u Nišu Foto: preuzeto od organizatora prosjeda

Udruženje koristi prostorije lokalne mesne zajednice, koje su radnim danima otvorene za sve građane Niša i njihove probleme, a u međuvremenu su formirani i pododbori koji pojedinačno analiziraju poslovanje ostalih komunalnih preduzeća u gradu.

samo političkih partija.
Na poslednjoj protestnoj šetnji, održanoj 25. februara, među više od hiljadu okupljenih građana srednje i starije generacije prisutan je bio i nešto veći broj mlađih. Sa govornice, ispred Gradske

Na poslednjoj protestnoj šetnji, održanoj 25. februara, među više od hiljadu okupljenih građana srednje i starije generacije prisutan je bio i nešto veći broj mlađih

velikim P, čiji su glavni akteri ovog puta sugradani najstarije generacije. Međutim, vrlo je verovatno da će već u skorijoj budućnosti, domete te politike odlučivati aktivniju participaciju mlađih, što ne podrazumeva samo izlazak na proteste. Miloš Pavlović, 32-godišnji profesor filozofije bez zaposlenja, koji u protestima učestvuje od samog početka, deli ovo mišljenje, ali o radikalizaciji protesta kaže: "Ja sam se nadoao da čemo imati makar toliko smelosti da blokiramo ulaz u gradsku skupštinu većinicima, primera radi. To bi poslalo vrlo jasnu poruku – ne želimo vas na mestima na kojima se odlučuje o bilo čemu, što bi uznemirilo te ljudi i nateralo da porazmisle, a opet ne bi bilo preterano nasilno", i žali što se "premalo ljudi zaista rešilo da

U FOKUSU: JUŽNA SRBIJA

Protestna šetnja UPSS-a, 21.04.2016 u Nišu
Foto: preuzeto od organizatora prosjeda

čita kao nerealan balast na ledima države, od koje se traži da isplati štetu koju su radnici sami sebi napravili.

Očajnički potezi pojedinih radnika i radnica u Nišu, o kojima poslednjih mjeseci izveštavaju srbijanski mediji (poput štrajka gladi, pokušaja spaljivanja benzina i potresnih ličnih ispostava pred kamerama), odraz su istinske bede i nemoći u kojoj se ovi ljudi nalaze, a muk nadležnih institucija odražava sehatosti vlasti, koja ovog puta ne smatra za shodno da reaguje ni lažnim predizbornim obećanjima.

Mogućnosti i dometni građanski inicijativi odozdo

Kada se u ovakvim socijalnim prilikama pre više od godinu dana na Nišlje sručio i neosnovano, višestruko uvećan račun za grejanje, građani i građanke mahom starije generacije krenuli su da se spontano okupljaju u vidu protesta ispred gradske Toplane. Niko, uključujući i same glavne aktere, nije tada mogao da pretpostavi da će protesti prerasti u Udruženje predsednika skupština stanara, koje već godinu dana istražno vodi bitku protiv netransparentnog rada javnih preduzeća i čelnika lokalne vlasti. Arogantne reakcije na samom

Kada se u ovakvim socijalnim prilikama pre više od godinu dana na Nišlje sručio i neosnovano, višestruko uvećan račun za grejanje, građani i građanke mahom starije generacije krenuli su da se spontano okupljaju u vidu protesta ispred gradske Toplane

početku smenili su pokušaji zastrašivanja tužbama protiv glavnih aktera protesta, da bi nakon nekoliko meseci Udruženje izborilo smanjenje cene grejanja za 20–30%, pojednostavljen i znatno jeftiniji način isključivanja iz mreže daljinskog grejanja i praznu stolicu u odboru Gradske toplane.

Po rečima profesora sociologije Đokice Jovanovića, koji od samog početka stoji na čelu ove inicijative, zahvaljujući mestu u odboru Toplane i ostalim insajderskim informacijama Udruženje raspolaže dokazima o nezakonitom poslovanju javnih preduzeća i delovanju lokalnih vlasti. U prilog ovome ide i izveštaj Državne revizorske institucije o nenamenском trošenju novca iz lokalnog budžeta. Pošto se ni po jednim ni po drugim navodima Tužilaštvo nije oglasilo, tim pravnika koji radi u Udruženju spremi tužbe protiv gradskih vlasti. Ivica Živković, član pododbora koji se bavi radom Parking servisa, kaže da je "ovo prvi put u istoriji da građani pod nose ovakve tužbe umesto za to nadležne institucije pravnog sistema".

Povodom medijskih spekulacija o prerastanju Udruženja u partiju i izlasku na izbore, Đokica Jovanović kaže: "Stav Udruženja je da su predstojeći izbori farsa. Mi radimo na tome da ojačamo našu unutrašnju strukturu kao jedna ozbiljna organizacija, a ne da se povodimo za trenutkom." Iz udruženja su u više navrata, zbog optužbi da se bave politikom i skupljaju poene za opozicione stranke, naglašavali da je svaka borba u javnom interesu politika, i da je kao takva pitanje svih građana, a ne

kuće, poručeno je još jednom da Udruženje želi stati na kraj "punjenju privatnih džepova preko javnih preduzeća" i ponovljeni su zahtevi za ostavku gradskog rukovodstva, na kojima se od samog početka insistira. Burne reakcije okupljenih građana izazvala su i podsećanje o gašenju lokalnih medija, kao i opaska Saše Krstića, predsednika Udruženja, da vlasti "misle da nas vrate u feudalizam, gde jedna porodica drži sav kapital u svojim rukama", aludirajući na vlasničku strukturu u domenu medija na lokalnu.

Više od grejanja

Godinu dana delovanja Udruženja je mali vremenski period da bi se moglo govoriti o mogućnostima i dometima ovako postavljene borbe, međutim sa sigurnošću se može reći da su dosadašnja postignuća, istražnost i jasno artikulisanje lokalnih problema premašili mnoga očekivanja, da bude nadu i oživljavanju preko potrebnu građansku solidarnost. Da li će politički heterogenost, u smislu individualne podrške različitim političkim partijama, nadvladati borbu oko zajedničkih interesa, pokazaće vreme, ali se čini najbitnijim da se otvara jedan novi prostor politike, sa onim

se otkači sa centralnog grejanja, što bi, po meni, bio jedini način da se Toplana natera na racionalnije poslovanje".

Cena grejanja, iako smanjena, i dalje je nerealno veliki izdatak u odnosu na prihode većine građana i u odnosu na alternativu, a kako se ne očekuje da će prihodi značajno rasti, za očekivati je da tek slede masovni zahtevi za isključenjem sa daljinskog grejanja. Da li će ova i slične inicijative zameniti nedostatak sindikalnog delovanja, makar u sektoru usluga gde radni kolektivi još postoje, ostaje otvoreno. Kako bilo, Ivica Živković je na poslednjem protestu podvikao da su "visoki računi komunalnih usluga korak ka otimanju imovine građana, jer je stambeni fond jedini kapital koji je u Srbiji još preostao". Ovim se ustvari postavlja pitanje do koje mere je vlast spremna da ugnjetava veći deo svog stanovništva i u čijem interesu. Istovremeno, ovde leži odgovor na pitanje kakva nas zaista budućnost čeka u državi perifernog kapitalizma nakon uništenja privrede, postepene privatizacije zdravstva i rasprodaje javnih dobara – doslovno finansijsko ropsstvo – ukoliko se ne budemo masovnije i organizovanije suprotstavljali, za što je nužna šira mobilizacija svih obespravljenih slojeva ●

Dosezi i granice humanitarizma - priča s terena

Dok su se u kasno ljeto 2015. na programa regionalnih televizijskih postaja počele pojavljivati snimke ljudi koji su bježali od rata i neimaštine spavalni na ulicama Makedonije, Srbije i Madarske, hrvatski mediji jedva da su spominjali izbjegličku krizu. Nakon jednog takvog priloga s makedonsko-grčke granice, s nekoliko prijateljivim impulsivim sam odlučila prikupiti nešto hrane i odjeće za izbjegličke obitelji nasukane u Beogradu. Poučene iskustvom nedavnih poplava, znale smo da humanitarna pomoći ne može samo tako putovati preko granice, pa smo na Facebooku objavile post o prikupljanju novčane pomoći. Već idućeg dana osupnili su nas deseci, pa ubrzo stotine uplata koje su se kretale od par desetaka do više tisuća kuna. Često i od ljudi koje uopće nismo poznavale i koji nisu imali nikakvog razloga vjerovati da s njihovim novcem nećemo pobjeći na Bahame.

Veliki igrači se osjećaju ugroženima

U tjedan dana prikupile smo oko deset tisuća eura i molile ljude da obustave uplate, jer u to vrijeme nismo imale logističkih kapaciteta za humanitarnu akciju kakvu bi, primjerice, mogao i trebao provesti Crveni križ. A samo spominjanje te organizacije pokazalo se kao crvena krpa mnogima s kojima smo razgovarale. Optuživali su ih za trestost

Uz ovakvo nesnalaženje u vlastitome dvorištu, dio većih humanitarnih organizacija pokazivalo je posebno neprijateljstvo prema timovima gradana koji su ih pretekli brzinom i kvalitetom pružene pomoći. Nebrojeni su primjeri u kojima su "veliki igrači" opstruirali nastojanja gradanskih kolektiva diljem Europe. Lobirali su da nas se izbací iz izbjegličkih kampova, pozivali sanitарne inspekcije i zabranjivali nam dijeljenje hrane, tražili od policije da nam zabrani pristup izbjeglicama... Ukratko, došlo je do evidentnog straha od gubitka donacija kojima velike organizacije ne pomažu samo izbjeglicama, već osiguravaju plaće svojim zaposlenicima i održavaju hladne pogone, pa im itekako bilo u interesu da ostvare monopol na izbjegličku krizu.

U međuvremenu se pokazalo da su razmjeri problema toliki da niti jedna pojedinačna organizacija nema kapaciteta zbrinuti rijeke ljudi koji s grčkih otoka grabe prema Austriji i Njemačkoj, zbog čega je stvoreno svojevrorno primirje između "velikih" i "malih", koji danas koegzistiraju na većini točaka Balkanske rute.

Direktna demokracija, gerilska akcija i psihofizička reakcija

Iskustvo je pokazalo da je jedna od glavnih

fokusa. Rečenice poput: "Ne možeš spasiti svijet", ili "Jednostavno odustani!" često su bile jedina reakcija koju smo dobivali, što je doprinisalo otudivanju i guralo nas još dublje u gotovo opsensivnu posvećenost pomaganju izbjeglicama. Uz određeni oblik PTSP-a, razvili smo osjećaj nezamjenjivosti. Izbjeglica je bilo toliko mnogo, a volontera toliko malo, da su mnogi od nas ignorirali vlastite psihofizičke granice. Shvaćali smo da će sve što uradimo biti samo kap u moru, ali svatko od nas pomogao je desecima, stotinama, možda i tisućama konkretnih ljudi s imenom, prezimenom i životnom pričom. U masama lica koja su kraj nas prolazila, svakome se u srce usjeklo nekoliko osoba čije smo priče imali vremena saslušati. Osjećaj kada ti se obitelj nad čijom si sudbinom strePIO javi da je sretna stigla u Njemačku nadilazio je sav umor i pokušaje da pobegnemo u udobnost naših "starih" životu.

Korak po korak - registracija

U situacijama velikog stresa i kronične premorenosti, direktna demokracija počela se pretvarati u difuziju odgovornosti, tjerajući nas da preispitujemo postojeće organizacijske strukture i zazivamo čvršću hijararhiju na čije je čelo malo tko bio spreman stati. Brojni kolektivi, pa i naš, pokušali su registrirati humanitarnu udrugu i suočili se s nizom birokratskih prepreka. Pojavili su se i problemi političke prirode: kada se krenulo raspravljanje o strateškim ciljevima, pokazalo se da kolektivi koji u praksi funkcionišu sjajno u teorijskoj sferi nailaze na brojna nerazumijevanja. Postavilo se pitanje smijemo li razlikovati takozvane ekonomski migrante od onih koji bježe od rata, kako se postaviti prema ljudima koji nakon što su odbijeni na službenim graničnim prijelazima hodaju preko zelenih granica, hoćemo li se uopće baviti javnim zagovaranjem?

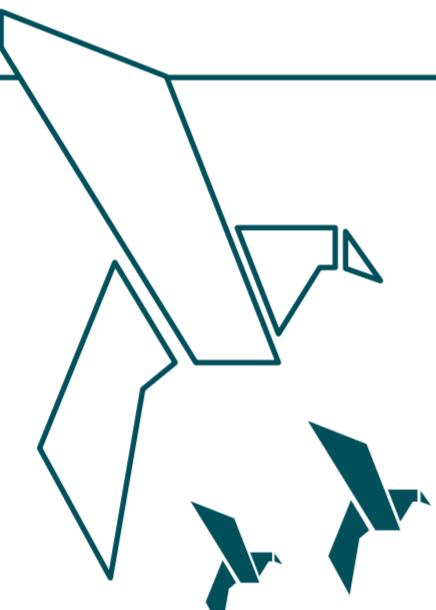
Suočili smo se i s neočekivanim logističkim problemima: skladišta pretpanjima doniranim mini-suknjama i platnenim cipelama, hranom kojoj je davno istekao rok trajanja, a stigla je u skupu većih donacija i nije se mogla na vrijeme uočiti... Sjetila sam se oglasa kojim je Crveni križ prodavao viškove odjeće i pomislila kako napokon razumijem neke od njihovih problema.

Usprkos brojnim preprekama, pokazalo se da je povratak samoorganiziranoj djelovanju jedini način brze i direktnе pomoći na terenu, dok registracija udruge ima smisla zbog strateškog planiranja i dugoročnog prikupljanja pomoći u uvjetima u kojima se pravila krize ne bi mijenjala iz dana u dan. Bez formalizacije djelovanja humanitarne grupe ne mogu legalno prikupljati donacije, zatražiti gradski prostor za njihovo skladištenje ili aplicirati na fondove. Takoder, ne možemo dobiti propusnice za sve veći broj ograđenih kampova koji niču na rutu, a kamo li dozvolu da u njima dijelimo potrepštine. S druge strane, neformalne inicijative neograničene birokratskim zavrzlama pokazale su se najboljim u situacijama koje su iziskivale pravovremenu reakciju, pojavljujući se na terenu čak tjednima prije nego što je došla pomoći formalnih struktura. Kako bi pomirili te dvije strane, većina kolektiva danas se odlučuje za hibridni model udruge plus neformalnih akcija u trenucima kada su one potrebne.

Par mjeseci nakon prvih, stihajskih putovanja preko granice, naši odlasci na teren danas su isprepleteni dosadnim odlascima na sastanke udruge. Hranu za izbjeglice više ne kupujemo na tržnicama jer kumice ne izdaju R1 račune, a sati volontiranja za kompjuterom više ne završavaju odabirom opcije "shut down", nego ispunjavanjem tablica evidencije

"shut down", nego ispunjavanjem tablica evidencije volonterskog rada. Organizacijska anarhija evoluirala je u model samoupravljanja, a radne grupe koje smo оформili pokazuju se poprilično učinkovitim. Na trenutke se nostalgično prisjetimo dana kada smo radili što smo i kako htjeli, no kompromisi na koje smo pristali mogućavaju nam kontinuitet pružanja pomoći izbjeglicama čije se potrebe često mijenjaju, ali još ne pokazuju znakove opadanja. ●

U FOKUSU: ARE YOU SYRIOS?

i neefikasnost, prisjećali se novinskog oglasa kojim je hrvatski Crveni križ nedugo nakon akcije prikupljanja pomoći za Gunju prodavao viškove odjeće. Upravo je sjećanje na ulogu Crvenog Križa u poplavama potaknuto ljudi da više vjeruju barem naizgled dobranamjernim pojedinkama nego priznatim humanitarnim organizacijama. Sličan osjećaj dijelila sam i sama. Nekoliko mjeseci i mnogo humanitarnih akcija kasnije, shvatila sam da je distinkcija između samoorganiziranih kolektiva i formalnih organizacija mnogo kompleksnija.

Najbržim reakcijama od Turske do sjevera Europe, u prvih redovima ove krize isticali su se isključivo nezavisni volonteri. Manje udruge pojatile su se kasnije, a velike, poput UNHCR-a, često se najduže čekalo.

Ova kriza, otkrila sam u razgovoru s koordinatorom Liječnika bez granica, posebno je uzdrmala velike organizacije koje su desetljećima funkcionirale po kolonijalnom principu pružanja pomoći u zemljama koje nazivamo trećim svijetom. U trenutku kada se kriza prelila na njihov domaći teren, kada prepreka u obavljanju posla nije bila vlasta egzotične države koju su navikli gledati svisoka, nego je za bilo kakvu pomoći trebalo pokazati zube europskoj birokraciji koja im je godinama punila budžet, nastali su ozbiljni unutarorganizacioni problemi.

prednosti samoorganiziranog humanitarnog rada njegova neposrednost i neovisnost od birokracije ili kompleksnih hijerarhijskih struktura u kojima se gube dragocjeni dati, a kroz direktno-demokratski vid organiziranja moguća je i veća autonomija onih koji u takvim organizacijama rade. Vidjelo se to na ulicama Beograda, u Rosku, Bapskoj, Opatovcu, ali i na obalama grčkih otoka gdje su glavni pružatelji pomoći i danas samoorganizirani kolektivi.

avangardnih imena poput Wild Lemon Team ili Dirty Girls of Lesvos.

Nakon prvih gerilskih pothvata, inicijative poput Are You Syrios? kojih i sama pripadam shvatili su da bez legitimacije, nevladine udruge sve teže mogu pristupiti izbjeglicama u kampovima koji su postajali sve solidniji, ali i sve birokratizirani. Jednom kad su se trome i glomazne strukture snašle i počele pružati pomoći, a izbjeglice s livada presele u dobro ograđene zone, trebalo je početi igrati po njihovim pravilima ili otići kući.

Istovremeno, mnogi su se mali kolektivi suočili s krizom moralne, akutnim stresom od kojeg su volonteri za računalima patili jednako i oni na granicama, nedostatom vremena za vlastite privatne i poslovne živote, te urušavanjem intimnih odnosa s ljudima van volonterskog kruga, koji često nisu znali reagirati na promjenu životnih

se odnose prema činjenici da povlačenje države iz određenih javnih usluga: ženskog zdravlja, brige za djecu, stare i nemoće, te privatizacija i uništenje industrija u kojoj većinski rade žene, ali i ekstenzivnije se baviti temama kojih se uspijemo tek očešati u tekstovima naših standardnih rubrika. Kroz razgovore na uređničkim kolegijima, tema ženskog rada više je puta dolazi na dnevni red i obrađena je kroz nekoliko manjih tekstova, ali nikad dovoljno, nikad u potpunosti. Stoga smo se odlučili svoj prvi "duži" temat posvetiti upravo ženskom radu.

Ovaj temat je suvremena bilješka o ženskom radu u vremenu odumiranja socijalne države. Iako se svaki od tekstova na svoj specifičan način bavi određenim sektorom i užom temom – zajednička im je karakteristika da upravo bilježe i kritički

povijesti i smisljale drugačije oblike organizacije života i političkog djelovanja. Nije zgora i danas se sjetiti tih iskustava razmišljajući o nužnosti ženske autonomije i u suvremenim organizacijskim oblicima, posebice sindikatima. To se svakako može činiti kao vrijedna, ali ostvariva želja i misija.

*Temat prati foto eseј Ženski rad autorice Katerine Dude

TEMAT: ŽENSKI RAD

Austrija: Brižni rad bez sindikata i socijalne države

Polaganim nestankom socijalne države, briga o starijim i nemoćnim u Austriji postala je pravi biznis u kojem rade često potplaćene radnice iz zemalja Istočne Europe bez adekvatne sindikalne zaštite

"Kao tisuće drugih žena iz Istočne Europe iskusila sam što je to brinuti se 24 sata na dan o starijim ljudima. Nije posao sam po sebi loš, nego što smo mi žene izolirane u privatnom kućanstvu – bez društvenih kontakata, bez privatnog života, danju i noću odgovorne za bolesnu osobu. Život je to u tudem ritmu: od objeda preko televizijskog programa do besanih noći", riječi su Poljakinja koja niz godina radi u Švicarskoj kao njegovateljica. Njegovateljski rad tek je dio poslova obuhvaćenih pod nazivom brižni rad (engleski: *carework*) koje tradicionalno povezujemo sa ženama, a koji uključuju brigu za djecu, starije i nemoćne, pomoć osobama s invaliditetom, odgoj i obrazovanje članova društva, osiguravanje zdravstvene njegе, dostaatne ishrane i obavljanje ostalih kućanskih poslova.

Ženska rezervna armada rada

Žene emigriraju iz siromašnih u bogatije zemlje kako bi obavljale brižni rad u obiteljima srednje ili više klase ne bi li omogućile bolji život svojoj djeci koju su morale ostaviti kući najčešće svojim majkama ili drugim starijim članicama obitelji. Migrantske su radnice pritom dvostruko opterećene na svojem privremenom radu "kao prvo, zato što im imigracijske politike prijeće da ishode boravište i radne dozvole (...) i, kao drugo, zbog deregulacije u tom sektoru koja ostavlja prostora za zlorabljenje od strane poslodavaca", zamjećuje Majda Hrženjak s Mirovnog instituta iz Ljubljane.

Brižni rad koji svakodnevno obavljaju njegovateljice starijih i nemoćnih osoba od njih iziskuje svakodnevnu brigu za osobnu higijenu osobe o kojoj se brinu, izvođenje fizičkih vježbe ili vježbi pamćenja, štetnu, ali i vođenje cijelokupnog kućanstva i financija, kuhanje i čišćenje.

Njegovateljica mora svake noći biti spremna ustati u bilo kojem trenutku i otrpatiti osobu na toalet ili promjeniti pelene, zatim po potrebi joj mora mjeriti tlak i secer, dati inzulin, previti je, voditi računa da uzima lijekove i tome slično. Iz želje obitelji i starije osobe da provede posljednje dane u pozatoj okolini, a ne u staračkom domu, rodila se potražnja za ženama koje bi se 24 sata na dan brinule o starijim osobama u privatnosti njihovog doma. Jedno od takvih zapadnih društava koje koristi blizinu postsocijalističkim zemljama s rezervnom armijom ženskog rada je i Austrija u kojoj se danas 83 % osoba izjašnjava da želi starost provesti u svom domu.

U Austriji samo od demencije pati 100.000 osoba, dok neprestanu pomoć i njegu treba sveukupno 454.000 Austrijanaca, pa je krajem 2014. godine ondje radilo oko 55.000 samostalno zaposlenih njegovateljica. Većina njegovateljica (samo 5% su muškarci) dolazi iz susjedne Slovačke koja ima dobro obrazovanu radnu snagu te je većina njegovateljica u srednjoj ili starijoj dobi, iako u zadnje vrijeme raste i broj mlađih u tom sektoru. Razloge za velik broj slovačkih radnika lako je razumjeti jer, primjerice, učiteljica u Slovačkoj mjesечно zaraduje oko 650 eura bruto, dok njegovateljica u dva tjedna rada može zaraditi 550 eura uz besplatnu smještaj i hrani.

Rad slovačkih njegovateljica u Austriji postao je legalan tek 2007. godine izmjenama Zakona o kućnoj njezi koje su potaknute skandalom oko tadašnjeg saveznog kancelara Schüssela, za kojega se tvrdilo da je na crno zaposlio ženu da se brine o njegovoj svekrvi.

Iako njihov rad postaje legalan, na radnice iz Slovačke se ne odnose odredbe o minimalnim naknadama te se njihove dnevnice kreću od

Na radnice iz Slovačke se ne odnose odredbe o minimalnim naknadama te se njihove dnevnice kreću od bijednih 35 eura do 65 i 80 eura

odnih 35 eura (ako ih zastupaju agencije) do 65 i 80 eura (ako ih zastupaju veće organizacije – Crveni križ, Caritas itd.). To znači da po satu znaju zaraditi svega oko dva eura. Prema zakonu, u njihovom slučaju nije moguće (legalno) raditi manje od 48 sati tjedno te moraju uplaćivati osiguranje od nesreće, mirovinsko i zdravstveno osiguranje u Austriji, bez obzira da li su osigurane u svojoj zemlji.

Protiv kolektivnog ugovora, za zaštitu tržišnog natjecanja

Na svakog klijenta dolaze dva djevice njegovateljice koje se izmjenjuju u dvotjednom ritmu. Često su medicinske sestre po struci ili su se pak prekvalificirale zbog niskih plaća ili gospodarske situacije u svojoj zemlji, a nije neobično ni da se ka njegovateljice izmjenjuju majka i kći.

Od 2008. godine moraju ili biti zaposlene ili se prijaviti kao "samostalno zaposlene" što znači da moraju same plaćati doprinose i davati proviziju agencijama koje posreduju između njih i klijenata. Središnja država kao i pojedine savezne države novčano podupiru takav vid njeze pri čemu su učene razne nepravilnosti u ostvarivanju prava i izgradnje socijalnog sustava. U austrijskoj se javnosti takvo rješenje često kritizira ponajviše zato što su njegovateljice prisiljene postati samostalno zaposlene da bi njihov rad bio priuštiv poslodavcima – što ne bi bio slučaj da se njihov

odnos npr. regulira kolektivnim ugovorom. Za takav tip rada nereguliran kolektivnim ugovorom zalaže se i Austrijski ekonomski institut. A službeno obrazložava kaže da se takvom pristupom smanjuje opasnost od porasta cijene brižnog rada. Premda se neki zalažu za uvođenje minimalnog honorara, za to postoje pravne zaprake: "Minimalni honorar nije moguće jer bi to bilo protivno pravilima tržišnog natjecanja te ne bi pravno gledalo držalo vodu u EU", smatra član Gospodarske komore u Beču, Gerhard Flenreich.

Njegovateljica Eva Strýckova pak napominje: "Njegovateljice bi trebale zaradivati 700 do

1000 eura za dva tjedna rada. To je naporan posao. Često noću ne možemo spavati. Ako neka njegovateljica dobije 50 eura dnevno, to je dva eura po satu." Za razliku od svojih kolegica iz Slovačke, njegovateljice iz zemalja koje su kasnije ušle u EU poput Rumunjske i Bugarske rade i po tri, četiri mjeseca u komadu zbog straha da ih poslodavci ne bi otpustili. Strýckova također smatra da je problematično kad njegovateljice rade više mjeseci bez predaha, ne samo jer je posao izrazito psihofizički zahtjevan, nego i zbog

je da je ova skupina u nepovoljnijem položaju od domaće njegovateljske radne snage, koja iako radi za niske plaće odnosi na austrijski projekat, ipak zaraduje znatno više od imigrantskih radnika. Na to svakako utječe i nemogućnost sindikalnog organiziranja imigrantskih radnika, koje bi u slučaju kada bi se njihov rad regulirao istim propisima kao i austrijskih njegovateljica, moglo konkurirati za radna mjesta u cijelom njegovateljskom sektoru.

Kako je Austrija država s jakom i dugom

Sarah Schilliger koja je istraživala rad poljskih njegovateljica u Švicarskoj zaključila je: "Ulazak u radne odnose obično je povezan s ulaskom u javnu sferu, dok je ovdje odnose između privatnosti i javnosti obrnut: njegovateljice često imaju više privatnosti izlaskom u javnost, nego što je imaju stanu poslodavca." Članice Respekt-a ujedno su i članice švicarskog sindikata VPOD (koji organizira 35.000 "radnika koji rade u javnoj službi i za javnu korist") te uživaju sva prava kao i ostali članovi, iako su njihovi doprinosi u vidu članarina zanemarivi. Problemi koji se javljaju proizlaze iz specifičnosti njihovog radnog mjesto i odnosa s poslodavcem pa bilo kakvo žaljenje na radno opterećenje ili nemogućnost odmora može narušiti dobre odnose s obitelji. Ipak, u ovom slučaju one uspješno djeluju već četiri godine, pri čemu su uspjele izboriti određena prava i vlastiti glas, a doble su i nekoliko pravnih sporova s poslodavcima.

Odmiranje socijalne države

Dodatno pitanje koje proizlazi iz velikog rasta broja stranih radnika u ovom tipu zanimanja je – što se dogodilo sa socijalnom državom koja je nekoć skribila za stare ljude unutar vlastitih institucija? Mora se napomenuti kako mjesto u domu predstavlja daleko veći finansijski izdatak od rada pojedinačnih njegovateljica, koji u slučaju Austrije subvencioniraju savezne republike i država. Kao i u Hrvatskoj, i u Austriji postoje pravo na institucionalnu pomoć i njegu u kući što se u prvom redu primjenjuje u slučaju starijih, nemoćnih i osoba s invaliditetom.

Zbog mjera štednje i preopterećenosti osoblja uslijed prekoračenja kapaciteta, vrijeme koje ove njegovateljice mogu posvetiti svakom pojedinom klijentu drastično se smanjilo – s nekadašnjih dva do tri sata, danas je palo na 30 ili čak svega 15 minuta po osobi. Također, njegovateljice u sustavu skribi za stare osobe imaju aplikacije na mobitelima koje ih opominju da ne prekrše zadano vrijeme po osobi te se u slučaju kašnjenja od njih traži objašnjenje.

Premda postoji potražnja za njegovateljskom radnom snagom, broj nezaposlenih u sektoru raste jer se njegovatelji prekvalificiraju ili odustanu u prosjeku nakon šest godina rada zbog loših uvjeta rada i malih plaća. Dohodci u socijalnom i njegovateljskom sektoru u Austriji manju su za 18 posto od prosječnog dohotka, a ne postoji politička volja da se povećaju plaće. Stoga austrijske njegovateljice često emigriraju u dijelove Švicarske u kojima se govori njemački i gdje im se plaće vrte oko 5000 eura, a uvjeti rada i razina organiziranja i solidarnosti su na puno većoj razini.

Austrijska vlada pokušava pronaći rješenja za ovaj problem: posebne mobilne službe njegovatelja, dnevni centri koji će smanjiti radno opterećenje njegovatelja, suživot više generacija u istom kućanstvu itd. Dok se broj mobilnih službi poveća, broj mjesto u domovima između 2003. i 2014. porastao je tek za 1,1 posto. S obzirom na značajno oslanjanje austrijskih nadležnih organa na rad individualnih njegovateljica s individualnim osobama, ne čini da će se situacija uskoro promijeniti, osim ako ne dođe do porasta plaća u zemljama-izvoznicama periodičnih migrantkinja. Danas se za oko 450.000 Austrijanaca koji imaju pravo na naknadu za njegu izdvaja 2,5 milijardi eura u usporedbi s 1,3 milijardama prije dvadeset godina.

Bitno je imati na umu da si ni prošječni Austrijanci i Austrijanke zapravo ne mogu priuštiti takav tip njege bez doprinosa drugih članova obitelji, jer nemaju niti finansijsku podlogu za 24-satnu njegu niti postoje prostorni kapaciteti za njihov smještaj u domovima i stacionarima. U domovima se njega pruža po potrebi, no pacijenti se socijaliziraju, mogu sudjelovati u aktivnostima, imati svakodnevni kontakt s ljudima te se ondje pokušava stvoriti osjećaj zajednice kako se osobe ne bi osjećale usamljenima. Ovakvim, individualnim rješenjima podjednako su negativno pogodeni i njegovana osoba i njegovateljica. Na koncu ostajemo sa slikom usamljenih, izoliranih staraca nad kojima bđu mlade osobe u naponu snage ili osobe koje su im generacijske bliske, a koje neće moći uživati u istim blagodatima.

Patronažne sestre: svjedokinje socijalnih i zdravstvenih posljedica krize

Zanimanje patronažnih sestara, često degradirano u javnosti, ali i struci, postalo je zadnji stup obrane javnog zdravstva kao sustava koji skrbi kako za fizičko, tako i psihosocijalno zdravlje obitelji i zajednice

Iako se medijski prikaz medicinske sestre često svodi na ulogu vjećito nervozne tajnice i nestrašne liječničke pomoćnice, ovaj posao uključuje širok spektar različitih obaveza, od konstantnog kontakta s pacijentom, preko zadatka poput previjanja rana do socijalnog rada. Radno opterećenje sestara dodatno se povećalo kada je na njih prebačen velik dio administrativnog posla, uz standardno loše uvjete rada. Iz tog se razloga velik dio medicinskih sestara danas nalazi u nezadovoljnoj situaciji – dok se zanemaruju opseg posla koji obavljaju istovremeno im se predbacuju navodno povlašteni položaj unutar javnog sektora. Prilikom treba napomenuti da je upravo sestrinstvo nekoć imalo emancipatornu ulogu

razdoblje, većinom zbog toga što su se do danas drastično redifinirale uloge službi s kojima patronažne sestre svakodnevno surađuju. Na primjer, patronažna je prije bila vezana uz ambulante obiteljske medicine na određenom području, što je sestrama omogućavalo kontinuitet rada i upoznavanje sa svim faktorima koji su utjecali na stanovnike tog područja. Uvođenjem takozvanog "slobodnog odabira liječnika" i prelaskom na sustav koncesija u obiteljskoj medicini kontinuitet nestaje te se sve patronažne sestre okupljaju pod zajedničku službu unutar domova zdravstva. Promjene su otežale komunikaciju s obiteljskim liječnicima i praćenje zdravstvenog stanja unutar manjih

Sestrinstvo je nekoć imalo emancipatornu ulogu jer je predstavljalo simbol izlaska žena u svijet plaćenog rada, dok je danas postalo profesija u kojoj se ženska radna prava sve više ograničavaju i smanjuju

jer je predstavljalo simbol izlaska žena u svijet plaćenog rada, dok je danas postalo profesija u kojoj se ženska radna prava sve više ograničavaju i smanjuju.

Terensko poslanje

Unatoč ovim trendovima, u određenim granama sestrinstva zadržala se komponenta terenskog rada, koji je prošlosti omogućio otvaranje prostora za preventivno-edukativne programe te tako pacijentima pružao potreban alat i podršku za razumijevanje vlastog zdravstvenog i socijalnog stanja. U pitanju je patronažna djelatnost. Prema Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo, 2014. godine na području cijele Hrvatske bilo je aktivno 897 patronažnih sestara, a svaka od njih bila je zadužena za preko 5000 pacijenata, što pokazuje kako na ovu malu grupu zdravstvenih radnika pada izuzetno velika odgovornost.

Sve od medurača do kasnih osamdesetih godina rad u patronaži omogućavalo je medicinskim sestrama veliku neovisnost u radu, koja je služila i kao poticaj na profesionalno usavršavanje. U patronaži je službi zato od ranih dana bilo uobičajeno sresti medicinske sestre s većim iskustvom ili višom stručnom spremom nego što je bio slučaj u drugim granama medicine. Sve navedeno doprinosi je osamostaljenju i afirmaciji medicinskih sestara unutar zdravstvenog sustava, a time se pozitivno utjecalo na status ove tradicionalno ženske, često podcijenjene struke. Međutim, patronažni se rad promijenio u odnosu na zlatno štamparsko

jedinica, posebice obitelji. Naime, danas je moguće da radi skrbi o jednoj četveročlanoj obitelji patronažna sestra mora komunicirati s četvero različitih liječnika, bez da joj je pritom omogućen kompletan pregled zdravstvene dokumentacije pacijenata.

Tjesna veza između socijalnog i zdravstvenog sustava

Problemi u komunikaciji javljaju se i kada su u pitanju druge institucije s kojima patronažne sestre surađuju: centri socijalne skrbi, ustanove za njegu u kući, te zdravstvene ustanove poput poliklinika ili bolnica. Zbog nepostojanja pravne obaveze koja bi ove institucije primoralu na intenzivniju suradnju s patronažnom službom i oblikovanje preventivnih programa kroz razmjenu informacija, patronažne sestre danas izdvajene od ostalih dijelova sustava pa same iznose većinu tereta preventivno-edukativnog rada. Osim toga, same sestre upozoravaju da se sve veći dio postupaka koje čine sastavnici dio njihova opisa posla, poput mjerjenja tlaka ili šećera, postupno dodjeljuje drugim medicinskim službama – poput privatnih ljekarni i ustanova za njegu u kući – koje mogu profitirati na njihovom provođenju. Uvođenje kategorija finansijske dobiti u primarnu zdravstvenu zaštitu moglo bi biti pogubno za sustav u cijelini, i toga su patronažne sestre

itekako svjesne. U razgovoru napominju kako je patronažna služba dio javnog sustava zdravstva i da tako mora i ostati, jer scenarij u kojem je ona makar dijelom privatizirana podrazumijeva da će pacijenti osnovne postupke morati platiti. Osim toga, privatizacijom bi se ukinule i zadnje mogućnosti bavljenja socijalnim radom u slučajevima starih, siromašnih i onemoćalih pacijenata, kojima su patronažne sestre nerijetko jedini društveni kontakt.

Unatoč poteškoćama, patronaža ostaje jedna od malobrojnih struka unutar zdravstva koja još uvijek ima priliku upoznati socijalni kontekst pacijenata. Svojim radom osvještavaju činjenicu da su mnoge bolesti barem dijelom uzrokovane socijalnim faktorima, bilo da se radi o siromaštvu, dugotrajnoj nezaposlenosti ili mobbingu, pa tako patronažne sestre (p)ostaju jedna od posljednjih grupa zdravstvenih radnika koja nas podsjeća na tjesnu vezu između zdravstvenog i socijalnog sustava.

Sustav prihvatljiv svima

Upravo iz tog razloga zabrinjava što su baš one doživjele eroziju prava od kada je reformirana primarna zdravstvena zaštita. Naime, iako je u tih dvadesetak godina došlo do starenja populacije i rasprostranjenosti određenih bolesti, nije napravljen plan koji bi patronažnoj djelatnosti pružio potreban alat za nošenje s novim pojavama. Isto tako, u odnosu na razdoblje kada je rad patronažnih sestara osim njege

Život u tekstilnoj industriji: od "radnog logora" do nesigurne starosti

Krizu tekstilne industrije prate teški radni uvjeti i potplaćenost tekstilnih radnika i radnica, o čemu zorno svjedoče iskustva iz proizvodnih pogona

Tekstilna i kožna industrija imaju dugu tradiciju u sjeverozapadnoj Hrvatskoj te i danas čine značajan dio gospodarske aktivnosti ovoga kraja. Više od 80% svih radnih mesta u kožarstvu locirano je u četirima županijama SZ Hrvatske, od toga najviše u Varaždinskoj. Proizvodnja tekstila i odjeće nešto je raspršena, ali je podjednako značajna za razvoj ovog dijela zemlje.

I dok se tekstilna industrija nekad oslanjala na tvorničke divove poput Varteka, Čateksa, MTČ-a i Regeneracije te na proizvodnju vlastitih proizvoda, današnja proizvodna struktura prilično je izmijenjena. Uslijed krize koja je unatrag petnaestak godina zahvatila cjelokupnu europsku tekstilnu i srodnu industriju većina je domaćih tvrtki završila u stečaju, a "izlaz" iz krize pronaden je u zatvaranju dislociranih pogona i usmjeravanju proizvodnje na tzv. lohn-poslove (radi se o doradnim poslovima, pri čemu se gotovi

dijelovi proizvoda dovoze iz inozemnih tvornica, u našim se tvornicama šivaju ili spajaju u gotov proizvod te se šalju natrag na vanjsko tržište). Takoder, unatrag nekoliko godina brojne su strane kompanije, poput Calzedonia, Boxmarka, HAIX-a, Wollsdorfa i drugih, otvorile proizvodne pogone u industrijskim zonama na području SZ Hrvatske, bilo da su ih izgradile (tzv. greenfield-investicije) ili započele s radom u već postojećim, prenamjenjenim tvorničkim pogonima (tzv. brownfield-investicije).

Proizvodnja ovih kompanija temelji se na uvezenom dizajnu, znanju i sirovinama i namijenjena je velikom većinom izvozu, a komparativne prednosti SZ Hrvatske, zbog kojih su te kompanije ovdje locirale svoju proizvodnju, jesu geografska blizina tržištu Zapadne Europe, što smanjuje troškove prijevoza, te stručna, iksusna i jeftina radna snaga.

Pogled iz proizvodnog pogona

Tvornica se bavi obućarskom i kožarskom proizvodnjom, zaposljava više stotina radnika, od kojih većinu čine žene. Poduzeće posluje pozitivno, proizvede se više od milijun pari obuće godišnje, dio za strang kooperativa, a dio vlastitog programa. Poduzeće i poslodavac dobivaju razne nagrade – za društveno odgovorno poslovanje, za najbolje izvoznike, za zapošljavanje mladih, stručno sposobljavanje. Kroz proizvodne pogone defiliraju ministri i saborski zastupnici. Novinari i TV-kamere nisu rijetka pojava.

Prosječna plaća je minimalac, s time da određen broj radnika ne dobije čak ni to. Rad je dvostruki i normiran. Svatko ima pravo na pauzu, ali je se mnogi održu kako bi uspjeli zadovoljiti normu, koja je u najmanju ruku nerealna. Pa se u jutarnju smjenu dolazi ranije, radi se pod pauzom, dio posla odnosi se doma; ugovore o radu baš i samo radnicama koje su češće na bolovanju. Božićnu nagradu u cijelosti dobivaju samo one koje nisu bili na bolovanju, ostalima se smanjuje za dane provedene na bolovanju, a oni koji su bili na dužim bolovanjima ne dobivaju ništa.

Nezadovoljstvo i strah vladaju među radnicama. Šefovi na razne načine ponižavaju radnike, nazivaju ih pogrdnim imenima, vrijedaju zbog tjelesne težine. Na radna mjesta dolazi se sa strepnjom i grčem u želuci.

Pravo na godišnji odmor postoji u teoriji. Radnica ima pravo koristiti jedan dan godišnjeg odmora kada njoj odgovara, a ostalim danima raspolaže poslodavac. Ako su ispoštovani rokovi isporuke, postoji kolektivni godišnji odmor. U protivnom godišnjeg odmora nema, pa se dogada da radnici cijele godine ne odu na odmor. U tvornici djeluju jedan sindikat čije članstvo čini polovicu ukupno zaposlenih. Poslodavac otežava rad sindikata, vrši pritisak na radnike i prijeti im u slučaju sindikalnog aktiviranja, vrijedaju se i omalovužavaju sindikalni povjerenici. Radnike se uverava da sindikalnu članarinu plaćaju kako bi sindikalni povjerenici taj novac mogli trošiti za osobne potrebe, govorili im se kako od svega toga nemaju baš nikakve koristi. Cilj je obezvrijediti rad sindikata i radničkog vijeća te razjediniti ljudi.

(Podaci o autoru poznati uredništvu)

Tko ne želi govoriti o uvjetima rada odgajateljica, neka šuti o pedagoškom standardu

Medijski diskurs o sustavu ranog i predškolskog odgoja potpuno zanemaruje materijalne uvjete rada u vrtićima i psiho-fizičke i emocionalne posljedice tog rada po odgajateljice

"Drama u zagrebačkom vrtiću: Troje djece zadobilo opekljene kipućom vodom dok su radili pokuse, omiljena teta zbog šoka kod psihologa" – naslov je to senzacionalističkog članka objavljenog 16. veljače u Jutarnjem listu, popraćenog nizom negativnih komentara na račun odgajateljice kao i samog programa okarakteriziranog kao proizvoda njene "nepameti". Iako članak ne predstavlja percepciju šire javnosti o ulozi odgajateljice u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, on donekle jest pokazatelj problema s kojima se ovaj sustav suočava, kao i odgajateljice kao njegove nositeljice. Pritom ovde nije problem u pokušu o agregatnim stanjima, a posebice ne u odgajateljici. Naprotiv, ovaj i čitav niz drugih pokuša, poticajući aktivnosti koje odgajateljice provode u vrtićima

česta je i pojava mobbinga od strane ravnateljice. Kada sve uzmemu u obzir, nije teško zaključiti da su odgajateljice pod stalnim pojaćanim fizičkim i psihičkim naporom. Kako je objasnila Žilić: "Odgajateljice stalno fizički trpe pod opterećenjem i dugotrajnim stajanjem, dizanjem djece, nošenjem različitih materijala i igračaka, teških sprava i uredaja, rade u nefiziološkom položaju kralježnice i izložene su stalnoj buci. U prosjeku nakon 10 godina rada počinju učestale bolesti kralježnice, glasnica, živčanog sustava, srca i štitnjače, gubitka slухa i vida, te različitih ginekoloških oboljenja s obzirom da su većina radnica žene." Povrh svega, prošlost jedne vijesti o smanjivanju stimulacije na plaću za odgajateljice koje provode

posebne programe (Montessori, waldorfski, programi ranog učenja stranih jezika i dr.) te vijesti mogućnosti uvođenja obaveze plaćanja topnih obroka, uz ionako loš kolektivni ugovor kojeg je Sindikat radnika predškolskog odgoja i obrazovanju Hrvatske potpisao s Gradom Zagrebom, dodatno ukazuju na sustavno smanjivanje radničkih prava i pogoršavanje radnih uvjeta odgajateljica.

Decentralizacijom sustava do regionalnih razlika

Kada fokus sa Zagreba prebacimo na ekonomski manje razvijena područja uočavamo velike regionalne razlike. Nejednaka razvijenost sustava posljedica je potpune decentralizacije 1994. godine kojom je finansijska odgovornost prebačena s državne na razinu lokalnih uprava i samouprava. Osnivači predškolskih ustanova tako postaju gradovi i općine s nejednakim proračunima iz kojih moraju financirati jedan od društveno najvažnijih sustava. Dok u gradovima poput Zagreba, Rijeke ili Varaždina ulaganje u vrtiće prije svega ovisi o prioritiziranju sustava ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (što se iz niza razloga ne događa), u gradovima poput Siska, Slavonskog Broda i Vukovara nemoguće je postaviti prioritete jer nema dovoljno novaca. Pritom odgovornost za ovakvo stanje ne mogu snositi isključivo gradskе vlasti jer određivanje prioriteta i punjenje gradskih proračuna ovisi o širim ekonomskim i industrijskim politikama. S druge strane, uloga države i Ministarstva

znanosti, obrazovanja i sporta značajna je u normiranju zakona te nadziranju i kontroli sustava ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Situacija je pomalo parodoksalna – zakone i kurikulum propisuju resorno ministarstvo u suradnji s drugim relevantnim institucijama, ali ono istovremeno nema finansijsku odgovornost nad osiguravanjem uvjeta koji bi omogućili poštivanje istih tih zakona. Regionalne razlike unutar sustava su postojeće, a očituju se u uvjetima rada koji u pojedinim gradovima i općinama ne zadovoljavaju ni bazične uvjete za kvalitetnu provedbu programa. Povrh toga, za razliku od vrtića u Zagrebu u većini drugih gradova i općina izostaje zapošljavanje stručnih suradnika, što proizvodi probleme naročito u radu s djecom s teškoćama u razvoju. Osim radnih uvjeta, razlike se očituju i u radničkim pravima. Kolektivni ugovori ovise o volji gradskih i općinskih vlasti, što znači da ih često nema, odnosno ako postoje u svakom su gradu i općini različiti, kao i plaće koje su u ekonomski slabije razvijenim sredinama često puno niže.

Obrazovanjem protiv klasnih razlika

Sustav ne proizvodi diskriminaciju samo prema odgajateljicama, nego i korisnicima – djeci i roditeljima, a ona očituje se u slaboj uključenosti djece u programe ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te u različitim modalitetima njihovog (su)financiranja, odnosno različitim cijenama

vrtića.

S obzirom na uključenost djece u ove programe, Hrvatska značajno zaostaje za zemljama Europske unije, posebno ako govorimo o djeci u dobi do tri godine. 2015. godine obuhvat djece u dobi od 0 do 2 godine bio je svega 15%, u dobi od 3 do 4 godine 55%, a od 5 do 6 godina bez programa predškole 57%. Međutim, još je gore kad usporedimo podatke među ekonomskim različito razvijenim županijama. Kao ekstreman primjer navest ćemo odnos obuhvata djece u Zagrebu, koji je 2015. iznosio 87,9% djece u dobi od 3 do 4 godine i 39,5% od 0 do 2 godine, te u Brodsko-posavskoj županiji, gdje je obuhvat djece u dobi od 3 do 4 godine 19,2%, a od 0 do 2 godine svega 4,5%. Izneseni podaci posebno zabrinjavaju kada u obzir uzmemo važnost integracije djece u sustav formalnog odgoja i obrazovanja i njegine višestruke pozitivne uticaje – stvaranje jednakih mogućnosti za sudjelovanje u obrazovnom sustavu na višim razinama, ublažavanje posljedica dječjeg siromaštva i smanjivanje klasnih razlika, pri čemu su, kako se navodi u UNICEF-ovom istraživanju. Kako roditelji i zajednice brinu o djeci najmlađe dobi u Hrvatskoj, ti učinci većiako se dijete ranije uključuju u proces. U istom istraživanju polovina ispitanih roditelja navodi da su im "predškolske institucije slabo ili osrednje finansijski dostupne", aako se uzme u obzir činjenica da u Hrvatskoj ne postoje jedinstvena pravila (su)financiranja i da je visina cijene vrtića koju roditelji pokrivaju prepunstena odlukama

lokalnih samouprava, izvjesno je da djeca iz obitelji slabijeg socioekonomskog statusa najčešće ispadaju iz sustava. Dodatan problem čine i kriteriji za upis djece u vrtiće, koji u Hrvatskoj isključuju djecu nezaposlenih roditelja. Ako ste nezaposleni, dijete možete upisati u vrtić jedino ako ostane mjesto nakon što se upišu djeca zaposlenih roditelja, djeca žrtava i invalida Domovinskog rata, djeca samohranih roditelja itd.

Utjecaj nejednakih uvjeta na žene

Kada govorimo o roditeljima djece koju sustav isključuje važno je istaknuti da takve politike češće direktno pogadaju žene, jer one su te koje tradicionalno ostaju kod kuće i preuzimaju brigu o djeci predškolske dobi. Iako nemamo konkretnye podatke o broju žena u Hrvatskoj koje prekidaju radne karijere i vraćaju se u kućansku sferu, u već spomenutom UNICEF-ovom istraživanju postoje podaci koji upućuju na značajne rodne razlike. Naime, 13% majki djece u dobi od šest mjeseci i 19% majki djece u dobi od jedne godine ne planiraju početi raditi u bliskoj budućnosti, dok tek u 2 do 3% slučajeva očvi služe kao primarni oblik skrbi. Nažalost, u istraživanju nisu navedeni razlozi zbog kojih upravo žene prekidaju svoje radne karijere, no za pretpostaviti je da osim što žene tradicionalno preuzimaju brigu o djeci postoje i ekonomski razlozi, poput manje plaće od one muškog partnera te smanjenja plaće nakon povratka s rodiljnog dopusta. Istraživanje koje je 2012. provela pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Višnja Ljubićić, u suradnji s HZZ-om i udrugom RODA, pokazalo je da je 14,6% žena doživjelo smanjenje plaće nakon povratka s rodiljnog dopusta, a svaka druga žena zbog trudnoće je dobila otakz. Ako posljednji podatak povežemo s kriterijima za upis djece u vrtić prema kojima su nezaposleni roditelji isključeni iz sustava, nije teško zaključiti da žene nakon porodiljnog ne mogu dobiti vrtić za dijete jer su nezaposlene, a ne mogu naći novi posao jer se brinu o djeci. Ovo nam između ostalog pokazuje koliko je društvena organizacija brige o djeci izuzetno važan čimbenik u borbi za ekonomsku emancipaciju žena.

Konačno, moguće je zaključiti da sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja ima za društvo važne i višestruke uloge, a da bi se one ostvarile nužno je zadovoljiti više međusobno povezanih preduvjeta. Pritom je ključno istaknuti da izvori problema nisu jednostrani i da rješavanje jednog od njih ne mora nužno znatiči poboljšanje sustava u cijelini, jer postoji vjerojatnost da je to napravljeno nauštrb nečeg drugog. Tomu u prilog ide činjenica kako velik broj odgajateljica u Zagrebu ne misli da sustav treba biti u potpunosti javno finansiran, za što postoji vrlo logično objašnjenje. Naime, u Programu javnih potreba u predškolskom odgoju i obrazovanju te skribi o djeci rane i predškolske dobi Grada Zagreba za 2016. piše: "Zbog stalnog rasta potreba djece za redovitim cijelodnevnim programom predškolskog odgoja i obrazovanja te potreba zaposlenih roditelja, nije bilo moguće u potpunosti primijeniti odredbe Državnog pedagoškog standarda o broju djece u odgojnim skupinama, nego se ta odredba provodi postupno. Stav je Grada da treba omogućiti pravo što većem broju djece Grada Zagreba na uključivanje u neki od programa predškolskog odgoja i obrazovanja, a roditeljima omogućiti obavljanje radnih zadaća." Iako ovakav stav zvuči razumno, s obzirom da Grad ne otvara dovoljan broj novih vrtića i ne zapošljava nove odgajateljice, jasno je da su odgajateljice koje godinama rade u otežanim uvjetima i pretrpanim grupama pa ne mogu biti zadovoljne ni načinom financiranja vrtića. Sve dok se ne provedu adekvatne mjere kojima će se odgovornost i organizacija sustava u velikom dijelu prebaciti na državu teško je da će se zadovoljiti rastuće potrebe za pružanjem kvalitetnih i svima jednako dostupnih formalnih oblika ranog odgoja i obrazovanja, te istovremeno osigurati dostojanstveni radni uvjeti i radnička prava odgajateljicama koje čine temelj tog sustava.

Nejednaka razvijenost sustava posljedica je njegove potpune decentralizacije 1994. godine kojom je finansijska odgovornost prebačena s državne na razinu lokalnih uprava i samouprava

nužan su preduvjet za pravilan razvoj djece na svim poljima – od socioemocionalnog, tjelesnog, kognitivnog do govornog razvoja. Osnovni je problem što za takav kvalitetan rad s djecom ne postoje uvjeti.

Nedostatni radni uvjeti

Božica Žilić, predsjednica Sindikata obrazovanja, medija i kulture u nedavnom je intervjuu na portalu Forum.hr izjavila kako je "predškolski sustav samo naizgled uređen sustav. To je sustav koji ima relativno dobre zakone i mnogo problema zbog njihove neprimjene u praksi". Kad govorio o zakonu, prije svega se referira na Državni pedagoški standard (DPS), donesen 2008. godine, kojim je između ostalog reguliran broj djece u grupama. I prema DPS primjerice u jasličkoj dobi (6 mjeseci do 3 godine) propisuje petero djece u najmlađoj, odnosno 14 djece u skupini u najstarijoj jasličkoj skupini, u velikim gradovima u Hrvatskoj taj broj često prelazi 20 i više djece. Jednaka prekoraka dogadaju se i u grupama vrtićke dobi (3 do 6 godina).

Broj djece u grupama nije jedini problem u sustavu. U razgovoru s odgajateljicama u vrtićima Grada Zagreba, provedenog u sklopu istraživanja BRID-a i SOMK-a o uvjetima rada u zagrebačkim vrtićima, saznajemo da zbog manjka broja zaposlenih problema u odgojno-obrazovnom radu imaju s djecom s poremećajima u ponašanju i teškoćama u razvoju. Žale se i na nedostatnu pomoć stručnih suradnika zaposlenih u vrtiću (pedagoga, psihologa, defektologa) te na prostorne uvjete rada – često nemaju adekvatno igralište, neki su objekti jako stari, sobe su premalene a sanitarni prostori nisu primjereni. Manjkavi su i drugi materijalni uvjeti rada, prije svega u vidu nedostatka didaktičkih sredstava zbog kojih teško ostvaruju zahtjeve programa, a

Politika majčinstva u vrijeme odumiranja socijalne države i oživljavanja desnice

Konzervativni apeli o zabrani pobačaja tek su najglasniji napad na ženska prava. No ispod površine radi se o kontinuiranom urušavanju zdravstvenog sustava u domeni ženskog zdravlja, a majčinstvo postaje luksuz u ovakvom radnom zakonodavstvu

Posljednjih nekoliko mjeseci reforme suvereno vladaju dnevopolitičkim žargonom i medijima. Tzv. racionalizacija zdravstva samo je jedna u paketu reformi koje nam spremi najnoviji hibrid "stručnjaka" (i svega tri "stručnjakinje") koji je preuzeo ministarske pozicije u izvršnoj vlasti. Usto, domaćem medijskom prostoru i javnom govoru tema ženskog zdravlja svodi se na populacijske politike nove vlasti ili pak različite inicijative protiv pobačaja koje dolaze iz desnog civilnog sektora. Zašto je aktivizam posvećen dokidanju prava na pobačaj usko povezan s komercijalizacijom zdravstva i sve težim radnim uvjetima za žene pitanje je koje će nam se sve više nametati u narednom periodu.

Košarica zdravlja sve je tanja

Uzmimo primjerice tzv. košaricu zdravlja kojom bi se zdravstvene usluge parcelirale i postupno sve više komercijalizirale – što prepustanjem

Visoke cijene zdravstvenih usluga onemogućavaju pristup pravu na pobačaj siromašnim ženama, kao i ženama iz ekonomski manje razvijenih i ruralnih krajeva

tržištu, što povećanjem njihovih cijena. Usto, ministar zdravlja Dario Nakić nedavno je najavio i ukiđanje Programa 72 sata, namijenjenog najtežim onkološkim pacijentima te Programa plus za skraćivanje lista čekanja. Prijedlogu uklanjanja Programa 72 sata odmah se usprotvio Hrvatski forum protiv raka dojke *Europa Donna*, naglasivši kako je riječ o uspješnom programu kroz koji je prošao velik broj oboljelih, posebice žena.

Kao što vidimo i iz ovih nekoliko nedavnih primjera, postupna, ali i sve značajnija komercijalizacija zdravstvenog sustava mogla bi imati dugoročne posljedice u pogledu dostupnosti zdravstvenih usluga, a time i za žensko zdravlje. Primjerice, opće je poznato da velik broj žena već koristi usluge privatnih ginekoloških ordinacija zbog predugih lista čekanja kod ginekologa/inja u javnom zdravstvenom sustavu, mlađe žene sve češće ne odlaze na potrebnu bolovanja iz straha da će izgubiti posao, a iz tog se razloga sve rjeđe odlučuju na trudnoću.

Usaporeno s navedenim reformama u zdravstvenom resoru, ove bi godine, nakon što je 25 godina proveo u ladicu, pred Ustavni sud mogao doći postupak ocjene ustavnosti zakona o pobačaju (punim nazivom Zakon o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na

slobodno odlučivanje o rađanju djece), koji je davne 1991. godine pokrenula udruga Hrvatski pokret za život i obitelj. Dvadesetpet godina zvuči nevjerojatno, ali situacija je, čini se, pravno i proceduralno sasvim regularna. Ustavni sud ima uputu slučajeve rješiti u roku od godine dana, a ako taj rok prode, slučaj se rješava kada "dode na red". Međutim, u najmanju je ruku zanimljivo da ocjena ustavnosti ovog zakona na raspravu dolazi u ovakvom političkom kontekstu i atmosferi.

Zakon o regulaciji pobačaja ponovno na stolu

Dva je puta došlo do zahtjeva za izmjenom zakona o pobačaju. Godine 1995. posebna komisija Ministarstva zdravstva izradila je Načrt prijedloga Zakona o prekidu trudnoće, ali on nikada nije ušao u saborsku proceduru. 1996. Hrvatska stranka prava podnijela je Prijedlog Zakona o pobačaju kojim je željela zabraniti pobačaj, no Andrija Hebrang, tadašnji HDZ-ov ministar zdravstva, ocjenio je da se prijedlog protivi svremenim europskim zakonodavstvima i principima Svjetske zdravstvene organizacije.

Zakon o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece donesen je 1978. godine te je i dalje aktualan. Propisuje kako je pobačaj medicinski zahvat koji

žena u Hrvatskoj može na zahtjev legalno izvršiti bez traženja dopuštenja komisije ukoliko je riječ o trudnoći koja traje deset tjedana ili kraće. Prema ovom Zakonu i rješenju Ministarstva zdravstva iz 1996. godine, pobačaj se može obaviti u bolnicama s organiziranim jedinicom ginekologije i porodiljstva. Ukoliko pobačaj nije opravдан zdravstvenim razlozima, plaća se, a cijena varira od bolnice do bolnice, od osamstotinjak kuna do iznosa većeg od minimalne plaće.

Pitanje dostupnosti pobačaja ponovno je došlo u fokus javnosti i zbog činjenice da neke medicinske ustanove koje sudjeluju u državnom sustavu zdravstvene zaštite i koje imaju zakonsku obvezu pružati uslugu pobačaja to ne čine jer se velik dio medicinskih radnika poziva na pravo na priziv savjesti te odbija izvršavati ovaj tip medicinskih zahvata. Pa tako primjerice zagrebačka bolница "Sveti Duh" ne obavlja pobačaje od travnja 2014. godine.

Priziv savjesti ili cjenkanje

Nekoliko se istraživanja bavilo temom dostupnosti pobačaja. Istraživanje Ženske mreže Hrvatske iz 2005. godine ustanovilo je da osam zdravstvenih ustanova tada nije pružalo uslugu pobačaja zbog priziva savjesti liječnika/

ca, dok je 21 zdravstvena ustanova omogućavala ženama pobačaj. Istraživanje Pravobraniteljice za ravнопravnost spolova iz 2014. (Praksa zdravstvenih ustanova u Republici Hrvatskoj po pitanju osiguranja dostupnosti pobačaja) obuhvatilo je 30 bolnica, od kojih je u 24 bilo moguće obaviti pobačaj, a u šest bolnica zbog priziva savjesti to nije bilo moguće. Rezultati tog istraživanja prethodili su naputku Ministarstva zdravlja s kraja 2014. godine prema kojem su bolnice koje zbog priziva savjesti radnika/ca nisu osiguravale zdravstvenu uslugu inducirajući pobačaju morale angažirati vanjske suradnike/ce te tako ženama omogućiti obavljanje

bolnicama proizlaze iz autonomije lokalnih bolnica i nepostojanja središnjeg mehanizma koji bi kontrolirao sustav i pazio da kvalitetna zdravstvena usluga bude dostupna u svim dijelovima Hrvatske, a ne samo većim urbanim centrima i razvijenijim županijama. Taj nedostatak u sustavu potvrđuje i službeni odgovor Ministarstva zdravlja o mehanizmima praćenja i kontrole dostupnosti pobačaja u zdravstvenim ustanovama RH, a do kojeg je došao Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI) u sklopu svoga istraživanja Siva zona: pitanje abortusa u RH: "Ne postoji ni odjel, ni povjerenstvo, niti ima neka zadužena

pristojno živjeti, kada se žene prestanu bojati poslodavcima reći da su trudne zbog velike mogućnosti da im zbog toga ne produže ugovor o radu, kada planiranje obitelji prestane biti pitanje standardno upućeno ženama na razgovorima za posao i kada prestanemo donositi zakone o radu koji trudnicama odriču prava. U stvarnosti i onkraj desnog diskursa o majkama kao inkubatorima nacije, majčinstvo je na tržištu rada u Hrvatskoj otetogna okolnost. Istraživanje Položaj trudnica i majki s malom djecom na tržištu rada koje su proveli Pravobraniteljica za ravнопravnost spolova, Hrvatski zavod za zapošljavanje i udruga RODA (Roditelji u akciji)

Istraživanje Položaj trudnica i majki s malom djecom na tržištu rada govori kako čak 55% žena koje su trudne i koriste svoja zakonska prava zbog obveze prema djeci ostaje bez posla

osoba koja bi se posebno bavila problematikom prekida trudnoće odnosno provedbom Zakona o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece." Rezultat su toga i cijene zahvata, koje variraju od bolnice do bolnice i koje su svakako važna stavka prilikom procjene dostupnosti pobačaja u Hrvatskoj. Spomenuto istraživanje iz 2014. godine navodi kako je od 2005. godine cijena pobačaja u prosjeku porasla za 670 kuna, tako da je danas prosječna cijena 1840 kuna. Međutim, nemoguće je ne učiti nesrazmjer cijena među bolnicama. Tako ćete u OB "Slavonski Brod" pobačaj platiti 860 kuna, a u OB "Dubrovnik" 3000 kuna. Visoke cijene u mnogome otežavaju pristup pobačaju siromašnim ženama, kao i ženama iz ekonomski nerazvijenijih i ruralnih krajeva, koje imaju dodatne izdatke za prijevoz do bolnica, koje su mahom u urbanim sredinama.

Ovi podaci, osim što ukazuju na regionalne razlike u dostupnosti zdravstvenih usluga, nameću nam i važno pitanje: koji je mehanizam nadzora privatnih klinika, koje prema Zakonu nisu ovlaštene izvršavati pobačaj na zahtjev?

Općepoznata je činjenica da se liječnici/e iz javnopravnenih ustanova za radnog vremena pozivaju na pravo na priziv savjesti, a izvan radnog vremena obavljaju pobačaje u privatnim praksama. Ta im se mogućnost otvara upravo zbog nedostatka nadzora i veće regulacije rada liječnika u privatnim ordinacijama ili poliklinikama. Takve nerazjašnjene situacije i nedostatka državnog nadzora u zdravstvenom sustavu onemogućavaju dijagnosticanje stvarnog broja pobačaja u Hrvatskoj. Možemo tek pretpostaviti, poučeni iskustvima drugih društava, da će se pogoršanjem opće socijalne slike društva i smanjenjem dostupnosti zdravstvenih usluga povećati i broj ilegalnih pobačaja, što je zapravo prava prijetnja za "nacionalno zdravlje" i demografiju.

Demografija ili demagogija?

Domoljubna je koalicija predizbornu kampanju – a i svoje postizborne najave – temeljila, između ostalog, i na obećanju demografske obnove Hrvatske. Velik se naglasak stavlja na populacijsku politiku u sklopu koje bi roditelji za svako novorođeno dijete od države trebali dobiti 1000 eura, a sve s ciljem da se, kako su isticali u HDZ-u, sprječe "odumiranje nacije".

Taj se stav temelji na ideji da će se demografska kretanja poboljšati naknadama za novorođenu djecu, što nije istina. Demografska će se slika poboljšati kada ljudi od svojeg rada budu mogli

govori kako čak 55% žena koje su bile trudne i koristile svoja zakonska prava jer su imale obveze prema djeci ostajale bez posla. U 34% slučajeva ugovor o radu nije im bio produljen, a 21% žena dobilo je otkaz zbog trudnoće i korištenja prava vezanih uz rođenje djeteta. 76% žena prilikom razgovora za posao moral je odgovarati na pitanja o bračnom statusu i planovima te obiteljskoj situaciji jer to poslodavcima predstavlja tzv. rizik od dodatnih troškova zbog trudnoće.

One koje nakon povratka s porodičnog zadržje radno mjesto suočavaju se s daljnijim nizom problema: smanjenjem ili uskraćivanjem godišnjeg odmora, nižom osnovnom plaćom, smanjenjem dodatka na plaću, prebacivanjem na drugo radno mjesto i slično. Aktualni Zakon o radu koji je donijela tzv. socijaldemokratska vlast nije sprječio ovaku situaciju, pokazavši time kako žene ne mogu računati na zakonsku zaštitu svojih radničkih prava ako se odluče na majčinstvo.

O čemu gorimo kada gorimo o ženskom zdravlju?

Međutim, svi su ovi aspekti ženskog zdravlja i ženskog rada prešućeni kada se u mainstream-medijima raspravlja o pobačaju. S druge strane, konzervativni pokreti koji u Hrvatskoj jačaju posljednjih nekoliko godina u fokus rasprave o pobačaju nameću pitanje prava embrija, potpuno stavljajući po strani život žene – njezin položaj u svijetu rada, (ne)mogućnost osnivanja obitelji te, na kraju, njezino pravo na odluku o svom vlastitom tijelu.

Dovodenjem u pitanje legalnosti i dostupnosti umjetne oplodnje, pobačaja, pa i korištenja pilula za dan poslije, ozbiljno se pojigravamo psihičkim i fizičkim zdravljem žene. Iste one žene koja, ako upocene imaju tvo reču da je našla posao, radi na određeno, nije kreditno sposobna ni egzistencijalno osigurana. Toj ženi gorimo da nema pravo odlučivati o vlastitom životu. To će umjesto nije napraviti poslodavac, ustavni sudac, dakako privatni liječnik ili, možda, Nina Badrić.

Ako uistinu želimo razgovarati o ženskom zdravlju, trebamo, između ostalog, razgovarati i o tome kako osigurati dostupan i siguran pobačaj. Naglasak treba staviti na prevenciju i edukaciju, a informacije učiniti široko dostupnima. Onim ženama koje pak odluče biti majke treba osigurati dostojan život, sprječiti nehuman odnos prema trudnicama u zdravstvenim ustanovama, zaštiti prava trudnica i majki na radnom mjestu te osigurati dostupne i kvalitetne javne vrtiće ●

Abid ili o čistom zraku

Sarajevska zimska svakodnevica posljednjih je godina obilježena drastičnim zagađenjem zraka koji odražava socijalnu sliku glavnog grada BiH

Preskočim kanal, pogledam na tle
I vidim tebe, Abide
Abide, reci nam de
Šta to vije ruke rade

Udarnički rade, burazere
Da bude gasa za sve
Sve u sklopu akcije
Zaštite naše okoline
(...)

Otkako je sarajevski bend Zabranjeno pušenje prije 32 godine objavio svoj prvi album i na njemu žestoko socijalno intoniranu pjesmu s ekološkom komponentom naslovljenu Abid, situacija sa zaštitom okoliša u glavnom gradu Bosne i Hercegovine otišla je, ukratko, iz lošeg na gore. To se jednako odnosi kako na ekološki tako i na socijalni, odnosno ekonomsko-politički okoliš. Ili, da ne bismo okolišali, treba odmah reći da je u pitanju zapravo jedan te isti problem opće zagađenosti u Sarajevu, Zenici i Tuzli, ali i na samim granicama zemlje, npr. u Bosanskom Brodu, gdje naftno-rafinerijska prljavština guši čak i susjedstvo na hrvatskoj obali Save, u Slavonskom Brodu.

što je već registrirano i u ukupnoj zdravstvenoj statistici grada.

Više je puta u Sarajevu proglašeno izvanredno stanje ili stanje pripravnosti, uvedene su mjere ograničenja prometa osobnih i teretnih automobila, no ove mjeru ne mogu popraviti efekte kvara na složenijim političkim razinama. Čini se da je prilagodba školske nastave djelovima dana s manjim intenzitetom onečišćenja jedina intervencija koja ima relativno opipljive rezultate, no to se na koncu ogleda više kao očajnička gesta. Nažalost, ne jedina: dugo se teoretski uzimala u obzir i mogućnost probijanja tunela oko Sarajeva, ali zbog nadmorske visine grada ni to ne bi riješilo problem.

Socijalna komponenta zagađenja

(...)
Abide, reci nam, de
Otkud za to finansije
Dva posto svake plate
Niko od nas nije rekao ne
(...)
Abide, reci nam, de
Hoće li biti bolje za godinu, dvije
Sarajevo, najmiliji grade
Popravimo te do Olimpijade

kontrolu emisije štetnih tvari. Računica je jednostavna: državno zatvaranje najprijevajih pogona rezultiralo bi ukidanjem tisuća radnih mјesta i smanjenjem prihoda u javnom budžetu, a o nastavku ekonomske spirale u padu da ne govorimo.

Teška industrija? Zdravo!

Situacija je uslijed takve učjene praktički bezizlazna, ako se ne uzmu u obzir strateške ekonomsko-političke mogućnosti drastične revizije temeljnog društvenog ugovora. To se iz specifične pozicije Bosne i Hercegovine u ovom trenutku doima kao neostvariva bajka, pogotovo imamo li na umu da i njezino društvo funkcionira umnogom kao pasivni objekt špekulantkih politika kontinentalnih i planetarnih sila. Ona je zato više primjer Trećeg svijeta usred Europe, dodatno razapeta ostalim unutarnjim napetostima na međuetničkim relacijama – sve dok narodima i radnom narodu jednom ne dozlogrdi, ne samo u BiH.

Ovu gorku i maglovitu – zapravo smogovitu – razglednicu iz glavnoga grada ove zemlje okončat ćemo svejedno uz pjesmu, u tonu nekadašnjih sadržajnih osvrta na neposredni društveni puls. Ne zbog nostalgie, već baš naprotiv – radi udaranja note za lakše buduće probijanje onog jedinog mogućeg tunela do slobode. Baš kao i Zabranjeno pušenje, bend za odjavu dolazi iz Sarajeva, a zove se takoder znakovito, mada ne ironijsko-zdravstvički ili ekološki: Teška industrija. Djevolovali su nekoliko godina prije Zabranjenog pušenja, pjevač im je bio Seid Memić Vajta, a većinu pjesama napisao je hit-autor Duško Trifunović, rodom iz Bosanske Posavine. Naša se zove Čist zrak.

(G)RAD: SARAJEVO

Ako nas je Abid tad i podučio da je nemoguće – ili makar besmisleno – razdvajati ekološki aspekt od socijalnog, čini se da u sadašnjosti moramo ponavljati gradivo nešto šire od pop-kulturnih pjesmarica.

Ložišta u kotlini

Sarajevo, za razliku od prethodno navedenih gradova s izuzetnim stupnjem zagađenosti, nema tako krupne i prljave industrijske pogone, ali ga muči nepovoljna reljefna konfiguracija: smješteno je u izrazito kotlinskom ambijentu, zbog čega kemijsko zagađenje redovito ostaje zarobljeno u magli kada nepovoljan tlak zraka i nedostatak vjetra ili oborina potraju danima ili čak tjednima. Naravno, porijeklo otrova nije nikakva enigma; riječ je prvenstveno o dimu desetaka tisuća kućnih ložišta u kojima izgara ugljen, uglavnom niske kvalitete, i o ispušnim plinovima jednako mnogo automobila s manjkavom filtracijom. Posljedice su više nego očite: ljudi nerijetko hodaju gradom sa zelenim medicinskim maskama na licu ne bi li udahnuli što manje prasine i toksičnih spojeva, od kojih se obično u prvom redu spominju sumpor dioksid, dušikovi oksidi i ugljik-monoksid te čvrste mikročestice različitog sastava, od čade do soli. No koncentracije zagađivača, kancerogenih i patogenih, daleko premašuju prihvatljive iznose, koji bi podrazumijevali dodatne pogone za

Nešto je u međuvremenu ipak naopako krenulo baš s finansijskom stranom priče. Ironija kojom je Zabranjeno pušenje nekoč opjevalo prilike u svom gradu danas nipošto nije sredstvo dovoljno da bi se njime doskočilo ekonomskim devijacijama. Radnici više nisu samoupravljači i nitko ih ne pita ništa, a kamoli što misle o usmjeravanju viškova iz svojih plaća, ako ih uopće i primaju. Sveopćem osiromašenju naroda pribodata je, osobito naglo u 2009. godini, rast cijena ogrjevnog plina, energenta nemjerljivo čišćeg od ugljena ili lož-ulja. Zatvaranje plinovoda koji su ga dovodili iz Rusije bilo je pak posljedica globalnih ekonomsko-političkih igara u kojima su stradali najslabiji, i to ne samo u BiH.

BiH nema ekonomsku moć u dovoljnoj mjeri subvencionirati plin za svoje gradane i privredu, niti provesti odusporavanje ugljena za kućanstva i termoelektrane. Njezina paraliziranost u političkom smislu izrazito je vidljiva u odnosu s velikim privatnim kompanijama kao što je ArcelorMittal, vlasnik željezare u Zenici koji – upravo kao svaki privatni industrijski subjekt – nastoji pod svaku cijenu smanjiti troškove rada i proizvodnje. I u konkretnom slučaju to znači uporno izbjegavanje službenih ekoloških standarda i patogenih, daleko premašuju prihvatljive iznose,

Moj brat svaki dan ustaje u pet do pet
I odlazi na posao –
Usput kašje
Usput puši
Usput diše čisti zrak

Moj brat svaki dan napravi lokomotivu
On je teška industrija –
On je taj fundament
A usput diše čisti zrak

Idite svi
Na put na more
Idite svi u avanturu
Moj brat radi danas
Gradi za vas
Novu seriju
Novu turu
On je teška industrija
On je taj fundament –
A usput diše čisti zrak

Moj brat se vraća s posla
Svakog dana oko tri –
Idi teška industrija na biciklu
Nosi hljeb i veliko srce svoje –
Sklonite se
Njemu treba čisti zrak

Dežuranje nad kulturom i zdravljem

Gradani Sarajeva se uspješno bore za opstanak Zemaljskog muzeja BiH i Opće bolnice, a akcija radnika i aktivista u muzeju nedavno je dobila nagradu Europa Nostra koju dodjeljuje Europska Unija za poseban doprinos očuvanju kulturne baštine

Posljednje tri godine u Bosni i Hercegovini, primjetan je porast različitih praksi i metoda obrane društvene svojine i javnog dobra: primjer borbe radnika tvornice deterđenata DITA u Tuzli; građanska inicijativa "Park je naš" u Banja Luci, neformalna grupa gradana Bihaća i Unsko-sanske županije protiv koncesija za izgradnju hidroelektrana na Uni; suradnja udruge civilnog društva Akcija Sarajevo s radnicima Zemaljskog muzeja BiH na njegovom ponovnom otvorenju, te akcija građana Sarajeva protiv spajanja dviju gradskih bolnica.

Upravo dva posljednja primjera iz 2015. i početka 2016. godine, govore o intenziviranju borbi za javno dobro primjenjujući dva naizgled slična, ali različita metoda borbe. Iako možemo reći da je izostanak interesovanja i aktivnosti udruge civilnog društva po pitanju radničkih prava i javnog dobra evidentan, primjer zajedničke akcije radnika Zemaljskog muzeja BiH i kolektiva Akcija Sarajevo, pokazao se izuzetno uspješnim metodom za mobilizaciju šire javnosti.

radnici u tom trenutku bili na meti javnosti kao glavni krivci za gašenje Muzeja nakon 125 godina rada, čak i pod ratnom opsadom. Razlozi se mogu naći kako u skretanju pažnje i manipulaciji onih zaista odgovornih, tako i u neinformisanosti javnosti o stvarnom legalno-pravnom statusu Muzeja, te opštoj apatiji u bh. društvu, kojem je, zatvaranje najvažnije kulturne, ali i obrazovne i istraživačke institucije, postalo normalno. Ideja akcije za ponovno otvaranje Muzeja tako je moralna biti zasnovana na dodatnom informisanju javnosti o stvarnom stanju u kojem se Muzej našao, kao i na senzibiliziranju društva po pitanju degradiranog profesionalnog statusa i ugrožene egzistencije radnika i radnica Muzeja. Akcija "Ja sam Muzej" imala je tri glavna elementa: izmisljena fotografija i izjava radnika i radnica o njihovom radnom okruženju čime im se otvorio prostor u javnosti, zatim dežuranje za muzej, u čemu su pored gradana i građanki učestvovale i javne ličnosti kao ikas solidarnosti s radnicima; te razne popratne aktivnosti poput javnih predavanja, izložbi, filmskih projekcija

Otvoreni muzej

Priča o Zemaljskom muzeju BiH najbolji je primjer disfunkcionalnosti državnog uredjenja BiH, ali i jasno usmjerene i uporne građanske akcije. Situacija u kojoj se Zemaljski muzej našao prije četiri godine prava je slika naše tranzicije. Ministarstvo civilnih poslova BiH kao odgovorno tijelo za institucije kulture – još od kraja rata odbijalo je preuzeti osnivačku odgovornost nad sedam institucija kulture od državnog značaja. Nesuvlisi izgovori na stranu, jasno je da je u pitanju bila standardna opstrukcija predstavnika vlasti iz Republike Srpske. Iako se za svaku od sedam institucija koje su se našle u zakonodavnom limbu, našlo privremeno ili prijelожно rješenje, one su i dalje u izuzetno teškom položaju. Zbog nemogućnosti pronalaženja trajnog rješenja, ali i konstantnog smanjivanja budžeta potrebnog za funkcionisanje, Zemaljski muzej BiH prvi je kapitulirao nakon što novi budžet nije omogućavao ni pokrivanje troškova hladnog pogona. Tri godine nakon što su na vrata Muzeja zakucane daske Udrženje građana Akcija ušlo je u njegove prostorije, gdje je zateklo radnike i radnica koji su bez obzira na sve, svaki dan dolazili na posao i čuvali nacionalno blago. Vrijedi spomenuti da su, pored toga što su ostali bez redovnih primanja i uslova za rad,

i koncerata, što je pomoglo u reanimaciji muzejskog prostora i prenamjeni Muzeja u živi centar kulture. Rezultat mjeseci predanog rada malog tima Akcije i konstantnog vršenja pritiska na odgovorne putem medija je očit: Zemaljski muzej je konačno ponovno otvoren 15. septembra prošle godine. Svečanost i pompa na stranu - Muzej je nakon otvaranja zabilježio rekordnu posjećenost, radnici su počeli dobivati zaslужena primanja, dok je akcija dokazala da se za svoja prava itekako može, ali i mora boriti.

Nova fronta – Opća bolnica

Samo nekoliko mjeseci nakon ponovnog otvaranja Zemaljskog muzeja BiH, pred gradanima Sarajeva bila je još jedna bitka za obranu javnog dobra – ovog puta Opće bolnice "Prim.dr. Abdulah Nakas". Baš kao i Muzej, Opća bolnica duboko je urezana u kolektivno sjećanje građana Sarajeva, posebice za vrijeme opsade grada kada je, unatoč vrlo teškim uvjetima, nastavila raditi. U godinama nakon rata bolnica je nekoliko puta obnavljana i modernizirana čime su prošireni kapaciteti i mogućnosti liječenja. Ako uzmemo u obzir podatke prema kojima je BiH među zemljama s najlošijom zdravstvenom zaštitom u Europi te na zadnjem mjestu po broju liječnika i medicinskom osoblju, onda je značaj svake, pa time i Opće

bolnice u Sarajevu, još i veći. Vijest o pripajanju Opće Bolnice Univerzitetsko-kliničkom centru u Sarajevu, odjeknula je u javnosti krajem 2015. godine, pravdama potrebama racionalizacije, štednji i naravno, reformi. Bolnica je tako bez prethodno provedenih analiza proglašena neisplativom, iskoristenost kapaciteta slabom, a integracija bolničkih i vanbolničkih sistema neophodnom. No, još jedna u nizu prevara vladajuće (u ovom slučaju: bošnjačke) elite nije ostala nezapažena: navaja zatvaranja Opće bolnice pokrenula je lavinu komentara na društvenim mrežama i javnosti koji su rezultirali petnjicom protiv gašenja bolnice kao i organiziranjem neformalne grupe građana koja je započela simbolična dežuranja pred bolnicom u znak podrške medicinskom osoblju bolnice nad kojim se vršio konstantan pritisak da napuste svoje radno mjesto. Ohrabreni svakodnevnom podrškom građana, medicinsko osoblje odlučilo je progovoriti o pritiscima kojima su bili izloženi, ali i podići glas za spas bolnice. Sinergija građana i radnika još jednom se pokazala kao presudan

Opća bolnica je bez prethodno provedenih analiza proglašena neisplativom, iskoristenost kapaciteta slabom, a integracija bolničkih i vanbolničkih sistema neophodnom

faktor u borbi za javno dobro, te je nakon višestjedog građanskog i medijskog pritiska, Vlada Kantona Sarajevo morala potvrditi da fuzije Mediji su, još jednom optuženi za dezinformiranje javnosti, građani za nepoznavanje funkcioniranja sistema i pretjeranu zabrinutost, a saga o bolnici prolungirana, za vjerojatno, samo nekoliko mjeseci.

Da rješenja nisu trajna, pored sve dobre volje i upornosti mobiliziranih građana i građanki, pokazuju i nedavno poništenje odluke imenovanja v.d. direktora Zemaljskog muzeja BiH i upravnog odbora čime se ponovno pokušava dovesti u pitanje funkcionalnost ove institucije. Uz odgodu trajnog rješenja problema Opće bolnice jasno je da je građanska borba u BiH itekako borba Davida sa administrativnim Golijatom spremnim na svaki mogući korak. Kada tome pridodamo i ostale oštре rezove budžeta i izmjene zakona po nalogu MMF-a, a u svrhu daljeg zaduživanje iste te administracije, jedino se može zaključiti da će obespravljenih biti sve više te da će ovakve borbe biti sve češće ●

Predsjednički izbori u SAD-u

Najveće političke stranke u SAD-u trenutno se nalaze u fazi predizbora, tj. procesa izbora stranačkih kandidata za predsjednika SAD-a. Nakon što su predizbori održani u većini američkih saveznih država, unutar Republikanske stranke u utrci su ostala tri glavne kandidatice: Donald Trump, Ted Cruz i John Kasich. Prema dosadašnjim rezultatima i anketama, Donald Trump ima najveće šanse da

Clinton je tako pobijedila u većini južnjačkih država (gdje Afroamerikanci čine većinu glasačkog tijela Demokratske stranke), ali Sandersove uvjerljive pobjede u New Hampshireu, Vermontu, Coloradu, Minnesota, Oklahomi, Michiganu, Wisconsinu i Wyomingu ipak mu daju nadu prije ključnih izbora u državi New York. Ostaje pitanje ima li Sanders dovoljno vremena za pridobivanje dovoljnog broja glasova Afroamerikanaca i konsolidaciju preostalog glasačkog tijela kako bi uspio preći Clinton i postati predsjednički kandidat Demokratske stranke. Proces predizbora Demokratske stranke završava konvencijom krajem srpnja na kojoj će se predsjednički kandidat odabrat glasovanjem izabranih delegata iz pojedinačnih država i tzv. superdelegata, odnosno uglednih stranačkih dužnosnika i članova zakonodavnih i izvršnih tijela. ●

gradonačelnik Murray je prije izglasavanja prijedloga svim vijećnicima poslao pismo u kojem je savjetovao njegovo odbijanje. Usprkos pritisku regulativa je naposljetku usvojena, i to jednoglasno. Prema izvještaju Seattle Timesa, prepuna je vijećnica nakon glasanja odjekivala pljeskanjem svih prisutnih, mahom vozača i simpatizera prijedloga, popraćena povicima: "Kada se borimo, pobijedujemo!" Usvojena regulativa, između ostalog, uključuje nekoliko bitnih stvari. Prvo, sve kompanije koje se bave taksi uslugama bit će dužne gradu Seattleu dostaviti popis svih svojih vozača. Drugo, regulativa stvara preduvjete za kolektivno pregovaranje i sklapanje kolektivnog ugovora unutar istopusta pojedinačnih kompanija u Seattleu, a sindikat unutar pojedinačne kompanije može predstavljati radnike u kolektivnim pregovorima samo ako posjeduje podršku većine

od štrajka nakon poziva sindikata, dok je Hamas instrumentalizirao ostatak učitelja kako bi pokušao naškoditi Fatahovoj vlasti u Ramallu. S druge strane, pod lupu su stavljeni i uhićenja, posebno nakon što je Ayman al-Asa, učitelj iz Betlehema i jedan od uhićenih, naznačio kako je policija privodila i ispitivala samo učitelje i ravnatelje koji su simpatizirali Hamasu. Nakon što je sindikat uskratio podršku štrajku, učitelji su organizirali štrajkaško vijeće koje je nastavilo koordinirati obustavu rada. Učitelji su uputili oštru kritiku sindikatu te tražili ostavku predsjednika, a neki su čak pozvali na formiranje novog sindikata. Usprkos nejasnoćama te brojnim pokušajima diskreditacije, štrajk nije izgubio na snazi. Tako su prosvjetni radnici 23. veljače ponovno organizirali prosvjed u Ramallu, na kojem se prema procjenama

pariških škola, izjavili su da se osjećaju isključeno iz planiranja vlastite budućnosti te da će ove mjere najviše utjecati upravo na njihove živote, pogotovo jer je nezaposlenost mladih dosegla 24%. Studentski predstavnici nadodaju kako se vlast s razlogom boji zajedničke mobilizacije širokih društvenih pokreta jer oni postaju ozbiljna prijetnja nominalno socijal-demokratskoj opciji koja je na vlasti, a koja je izdala mlađe ljudi. Vlada je svoj potez pokušala opravdati i dobro poznatim argumentom o smanjivanju razlika između radnika u javnom sektoru koji uživaju prava poput ugovora na neodređeno i nesigurnih uvjeta rada u privatnom sektoru. Osim protesta, pokrenuta je i online peticija koju je u kratkom vremenu potpisalo preko milijun i dvjesto tisuća ljudi. Zbog navedenih pritisaka, ali i unutarstranačkih neslaganja u vladajućoj stranci, francuski premijer Ma-

na radnicima te tvrdi kako se razlog za ovako oštru presudu – 9 mjeseci zatvorske i 15 mjeseci uvjetne kazne – krije u inzistiranju državnog odvjetništva upravo na zatvorskim kaznama. Financial Times naglašava kako je zbog ovog sudskog presedana u skoro vrijeme moguća ozbiljna promjena sudske prakse u Francuskoj. Francuski su sudovi ranije u sličnim slučajevima uglavnom presudivali uvjetne kazne, zbog izvanrednih i posebnih okolnosti. U istom je listu istaknuto kako francuska javnost u svibnju očekuje završetak procesa protiv šestorice radnika Air Francea zbog napada na članove uprave, te da bi presuda iz Amiensa mogla poslužiti kao putokaz u procjenjivanju moguće presude i u ovom slučaju. CGT je u međuvremenu pokrenuo peticiju solidarnosti s osuđenim radnicima koju je u samoj tijedan

IZ SVIJETA: NA ZAPADU NIŠTA NOVO, NA ISTOKU NIŠTA BOLJE

Vječernji presjedci u Francuskoj
Foto: preuzeto iz Huffington posta

postane predsjednički kandidat Republikanske stranke, dok se Cruz i Kasich bore za poziciju prvog pratileca i nadaju se da će u konačnici ipak svladati Trumpa.

Iako situacija u republikanskom stožeru zauzima velik dio medijskog prostora zbog učestalih ksenofobnih izjava Donalda Trumpa, čini se kako je borba za mjesto predsjedničkog kandidata Demokratske stranke mnogo tješnja i zanimljivija nego što se moglo očekivati prije svega nekoliko mjeseci. Donedavno nepričekan favoritkinja Hillary Clinton naišla je na dostačnog suparnika, demokratskog socijalista Bernieja Sandersa. Sanders se u svojoj kampanji zalaže za podizanje minimalne plaće na 15 dolara po satu, besplatno obrazovanje na javnim sveučilištima, reformu financijskog sektora te sistema finansiranja kandidata političkih stranaka. Sanders kampanju financira prvenstveno na temelju pojedinačnih malih donacija – prosječna donacija njegovoj kampanji trenutačno ne prelazi 35 dolara – za razliku od Clinton, koju financijski uglavnom podržava krupni kapital sklon Demokratskoj stranci. Osim izražene podrške odozgo, Sanders u svojoj kampanji može računati i na bogato političko iskustvo koje je stekao obnašanjem funkcija na gotovo svim razinama izvršne i zakonodavne vlasti. Iako se zahvaljujući terenskom radu, financijskoj potpori prošječnih birača i relevantnim porukama Sanders uspio približiti Clinton i osvojiti naklonost mladih birača, Clinton i dalje uživa veću potporu unutar afroameričke zajednice, koja u velikoj mjeri utječe na ishod predizbora. ●

Zoran Veselinović

Sindikaliziranje taksista u Seattleu

radnika. Treće, grad ima ovlasti za provođenje sankcija u slučaju kršenja odredbi novousvojene regulative, ali opseg legalnih kazni ipak ne uključuje oduzimanje dozvole za vršenje taksi usluga na području grada Seattlea. ●

Zoran Veselinović

Na Zapadu ništa novo, u Palestini sve po starom

U Ramalli se 16. veljače, nakon kratkog štrajka, okupilo oko 20.000 prosvjetnih radnika i radnica kako bi prosjedovali zbog nepoštivanja ugovora potpisanih 2013. godine između palestinskih vlasti i Sindikata prosvjetnih radnika Palestine. Ugovor je predviđao povećanje plaće za učitelje te načrt plana za budući sistemi povišica i ostalih beneficija.

Prosvjet je prošao bez incidenta jer je palestinska policija privela dvadeset učitelja i dvoje ravnatelja te ih na ispitivanju zadržala puna 24 sata. Nedugo zatim, predsjednik Sindikata prosvjetnih radnika Ahmad Suheil sastao se s premijerom i ministrom obrazovanja, nakon čega je najavio kraj štrajka. Međutim, idući su dan učitelji nastavili štrajk bez podrške sindikata.

Vozaci su saveznika pronašli u vijećniku Mikeu O'Brienu, koji je regulativu predložio gradskom vijeću Seattlea, dok se gradonačelnik Seattlea, Ed Murray, oštro suprotstavlja prijedlogu. Štoviše,

okupilo oko 10.000 ljudi, unatoč pokušajima palestinskih vlasti da blokiraju ulazak učitelja u grad. Učitelji inzistiraju na provedbi ugovora iz 2013. i povećanju plaće koje, prema njihovim tvrdnjama, nisu dovoljne za dostojan život u Palestini i kaskaju za povećanjima plaće ostalih radnika iz javnog sektora. ●

Vedrana Bibić

Francuska: masovni protesti protiv reformi radnog zakonodavstva

Diljem Francuske 9. ožujka održani su protesti protiv najavljenih reformi radnog zakonodavstva koje bi poslodavcima omogućile lakša otpuštanja, veću moć pri smanjivanju plaće radnicima te ugrozile tridesetpetosatni radni tjedan. Akcije je organizirala široka platforma koja uključuje srednjoškolce, studente, sindikaliste i lijeve partije, a prosvjetnici su istaknuli da se gospodarski rast ne može postići mjerama koje smanjuju radnička prava. Organizirani srednjoškolci, koji su isto jutro blokirali desetak

nuel Valls odgodio je slanje paketa mjeru u zakonsku proceduru, ali i nadodao kako je status quo najgora moguća opcija, dajući do znanja da ne misli tako lako odustati od najavljenih reformi. ●

Zoran Veselinović

Zatvor za radnike i sindikaliste francuske tvornice guma

Sud u Francuskoj početkom je godine donio presudu u slučaju osmorice optuženih sindikalista francuskog CGT-a, radnika Goodyearove tvornice automobilskih guma iz Amiensa. Optuženi su osuđeni na dvogodišnje kazne zbog sudjelovanja u okupaciji tvornice i tzv. bossnappinga (zadržavanja dvojice članova uprave na nepuna dva dana unutar okupiranog postrojenja) u siječnju 2014. godine. Reynald Jurek, jedan od osuđenih radnika, izjavio je kako smatra da je proces politički motiviran, dok je Hassan Boukri, drugi osuđenik, rekao kako je pravosudni sustav u raslu te da radnici nastavljaju svoju borbu. CGT-ov sindikalni povjerenik u postrojenju Mickaël Wamen doda je kako država jača mišiće

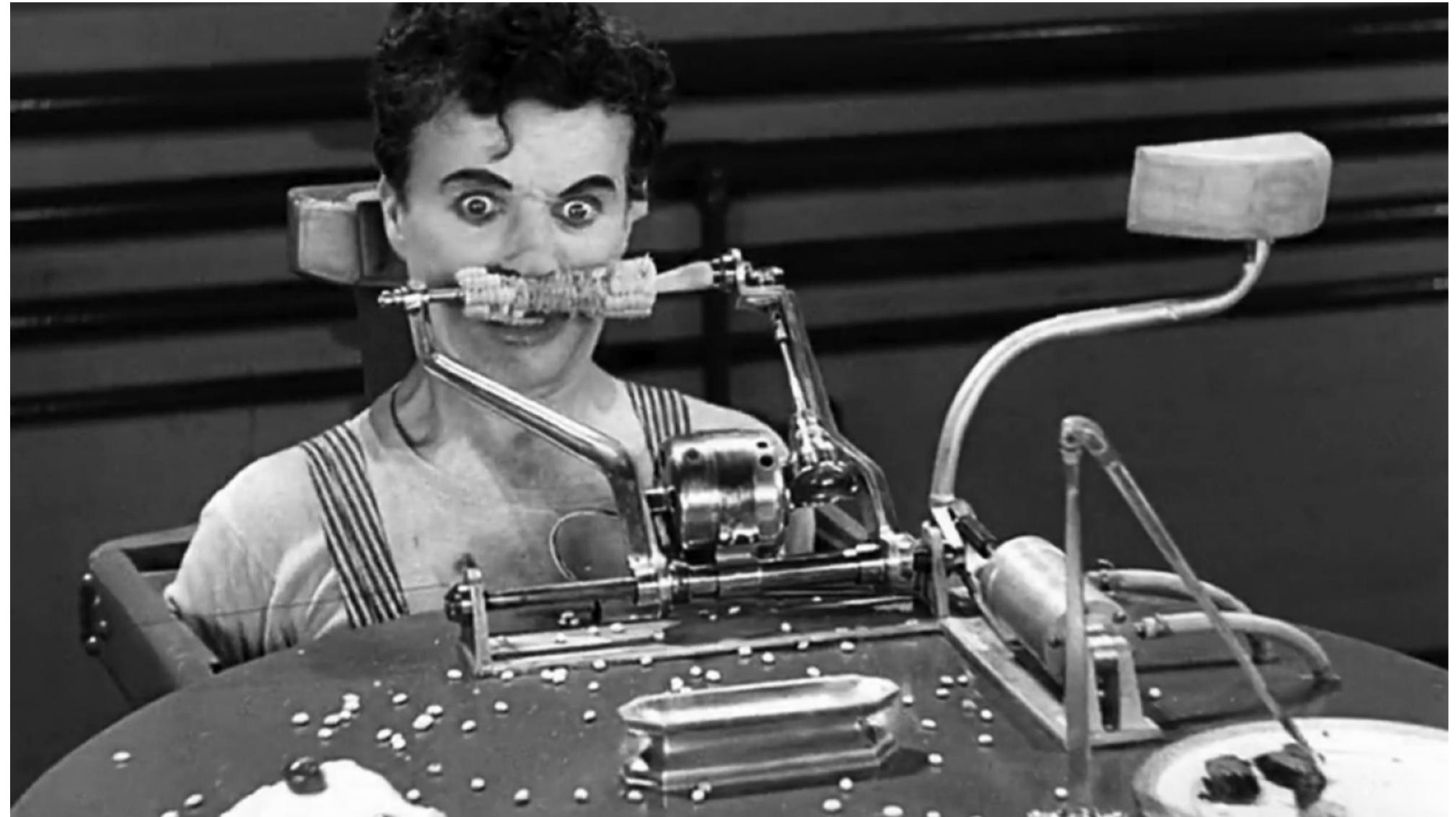
dana potpisalo više od 100.000 ljudi. Nadalje, CGT poziva na organiziranje lokalnih protesta protiv skandalozne presude, a Europska konfederacija sindikata i drugi strani sindikati šalju svoja pisma solidarnosti i podrške osuđenim radnicima.

Francuska nije jedina europska država u kojoj se radnici i sindikalisti nalaze pred mogućim zatvorskim kaznama. U Španjolskoj je sredinom veljače 2016. donesena oslobadajuća presuda u procesu protiv tzv. "Airbus osmorice". Svakome od sindikalista optijetila je zatvorska kazna od 8 godina i 3 mjeseca zbog optužbi da su "nasilno djelovali" i "sprječavali pravo na rad" tijekom štrajka u postrojenju Airbusa u Getafeu, predgrađu Madrida, 2010. godine. Bitno je napomenuti da se štrajk odvio u periodu masovnih prosvjeda protiv mjera štednje, koji su se održavali diljem Španjolske.

Kako navodi Esther Ortiz za Equal Times, radnici i sindikalisti optuženi su prema dijelu kaznenog zakona koji je nastao u Francovu dobu, s jasnom namjerom zastrašivanja i kažnjavanja sindikata i sindikalnog djelovanja. Španjolski sindikati smatraju da je ponovno korištenje ovog segmenta kaznenog zakona očiti pokušaj udara na suvremeni španjolski radnički pokret, a Confederacion Sindical de Comisiones Obreras (CCOO) i Union General de Trabajadores (UGT), uz podršku Europske konfederacije sindikata (ETUC), organizirali su seriju protesta zbog ovog slučaja, čime su htjeli pokazati kako ovakvi oblici pritiska na sindikalne aktiviste i članove nipošto nisu prihvatljivi. ●

Čudna povijest odnosa radnika i stroja

I dok danas industrijske radničke akcije obilježava čuvanje i obrana postrojenja i tehnologije, u povijesti su radničke akcije za cilj imale njihovo uništavanje

Kadar iz filma Moderna vremena; R: Charlie Chaplin

Minka, radnica tuzlanske tvornice Dita stajala je u jednoj od proizvodnih hala pred okupljenim posjetiocima koji su u ovom "nekadašnjem kemijskom divu" vidjeli tek jednu u nizu priča o uništenoj i oplaćanoj industriji kojima su inače svjedočili i u svojim lokalnim sredinama. Priča koja po svemu sudeći neće imati – kako se to veli – sretan kraj. Minka, to vjerojatno također zna. No, to je ne ometa u njenom nastupu. Ponosno govorio o mašinama, o tome kako su ih radnici i radnice skrivali, čuvali, pokrivali plahtama da ih bivši vlasnik ne bi prodao, založio i time onemoguo daljnju proizvodnju. Jer bez mašina nema ništa, kao ni bez ljudi. Ovaj emocionalni odnos između radnika i strojeva priča o odumiranju jednog sustava, drugačijoj organizaciji i pokušaju demokratizacije proizvodnje, ali i radničkoj kulturi u kojoj je stroj bio zajedničko vlasništvo radnog kolektiva, a ne "samo" sredstvo za proizvodnju. Impuls da se stroj spasi od otimačine, nije, u ovom slučaju, vođen samo idejom očuvanja proizvodnje koja, realno, nema svjetlu budućnost, nego je prije svega znak konačnog otpora, radničke akcije i svojevrsnog očuvanja identiteta zajednice koju danas čini tek sedamdesetak radnika i radnica. I to u pustom krajoliku nekadašnje industrijske zone koja tako prazna i zahrdala najbolje svjedoči o razmjerima privatizacijskih pohoda devedesetih i dvadesetih.

Kraj rada, prevlast stroja?

Radnici i radnici u ovom tuzlanskom postrojenju imali su taj "luksuz" da svoju priču, odnosno nostalgiju, žive nešto duže, ali time ništa lakše od ostatka radništva na ovim prostorima koji se u različitim etapama oprštao sa svojim halama i strojevima. Jer upravo je tvornička tehnologija koja se nije uspjela "sačuvati" u ratno-privatizacijskom

vihoru, postala simbol otimačine, privatizacije i destrukcije cijelog prostora bivše države, njezine privrede i socijalne strukture. Međutim, ovo je tek jedna, naša lokalna i suvremena crtica u kompleksnoj povijesti odnosa stroja i čovjeka, odnosno tehnologije i radnika. Povijest je to obilježena tehnološkim revolucionama i napretkom, ali i strahovima, krizama, nekontroliranim crpljenjima prirodnih resursa te naposljetu i ljudskim žrtvama. Jer kako primjećuje engleski povjesničar Peter Linebaugh, industrijalizacija, odnosno razvoj privrede i tehnologije, nažalost, uvek prati i buka ratnog stroja. Dim iz industrijskih postrojenja previše se puta u povijesti miješao sa dimom topova, zaključuje Linebaugh. Stoga ne čudi da je odnos stroja i čovjeka, ili preciznije, odnos radnika prema stroju često počivao na određenom egzistencijalnom strahu. Danas nam se to može činiti čudnim jer živimo u vremenu svojevrsnog tehnološkog optimizma koji zna ići do takvih krajnosti da predviđa i "kraj rada" poput nedavnog opsežnog temata američkog časopisa Atlantic nazvanom *Svijet bez rada* koji je popraćen fotografijama radnika i nama suvremenim sredstvima za proizvodnju kao svojevrsnim muzejskim eksponatima. Međutim, tehnološki determinizam, a onda i jedan od njegovih krajnjih proizvoda – tehnološki optimizam, svakako ne daju pravu sliku odnosa rada i tehnološkog napretka, niti ukazuju na činjenicu da tehnološke revolucije nisu dovole do odumiranja rada, koliko do njegove drugačije organizacije koja je često imala i ozbiljne socijalne posljedice po same radnike. Uzimajući u obzir činjenicu da je uvođenje novih tehnologija često dovodilo do masovnih otpuštanja i reorganizacije rada, onaj maloprije

spomenuti egzistencijalni strah radnika pred novom tehnologijom i naprednjim strojem, čini se potpuno opravdanim.

Ludizam kao povijesni primjer

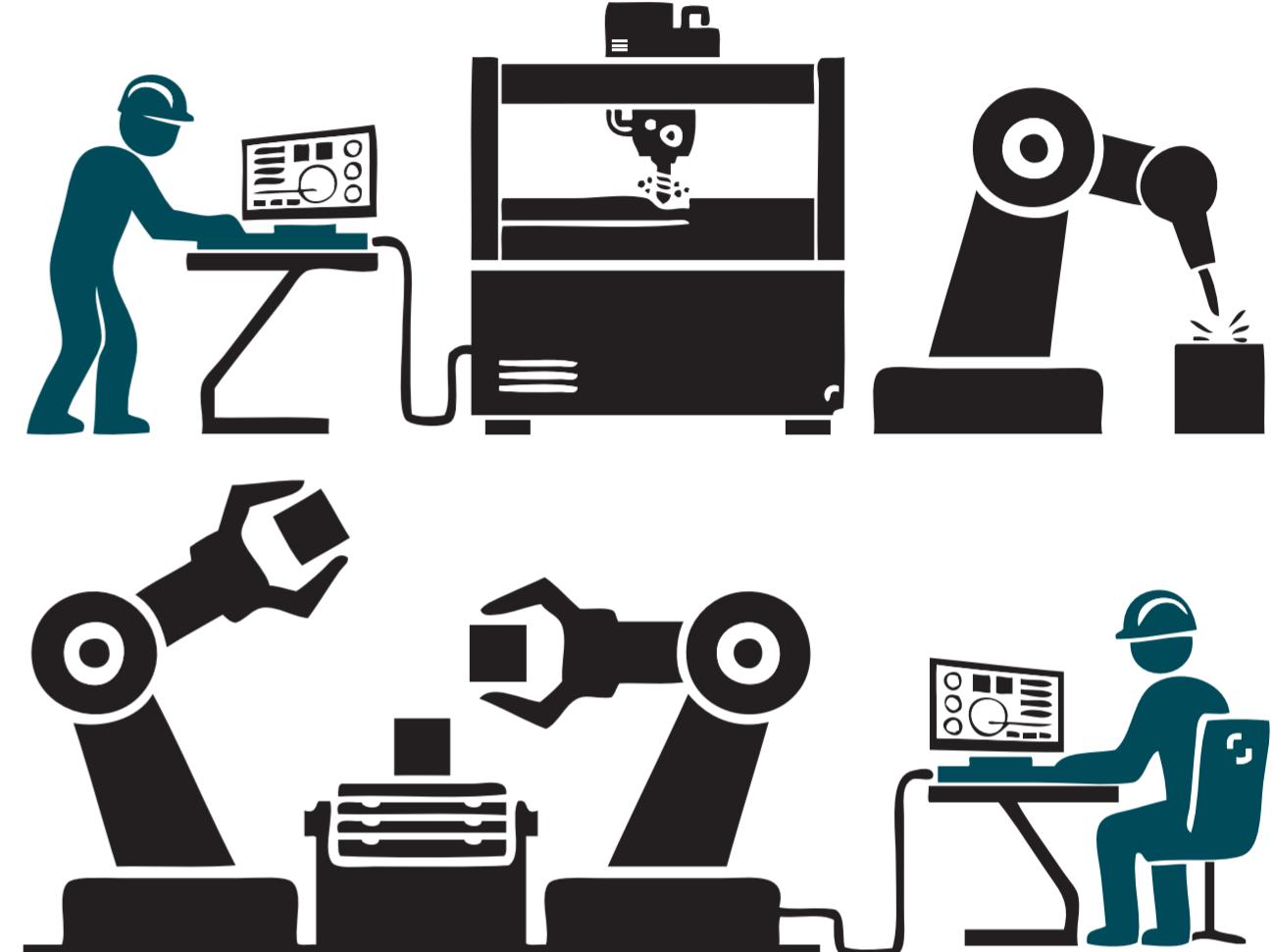
Naša priča o ulozi stroja u radničkoj kulturi i radničkom pokretu počinje krajem osamnaestog i početkom devetnaestog stoljeća, odnosno industrijskom revolucijom koja predstavlja klicu potpune transformacije – prvo Britanije, potom Zapadne Europe – a onda i ostatka svijeta. Ubrzani razvoj tekstilne industrije događa se u središnjoj i sjevernoj Engleskoj. Taj scenarij, dakako, praćen je i razvojem tehnologije, odnosno otkrićem te unapređenjem strojeva u procesu proizvodnje tekućih: od prerađe tkanina do samog šivanja, odnosno tkanja (ili)pletjenja. Pojava novih strojeva, metoda i organizacije rada, međutim, ne nailazi na opće oduševljenje radnika, naprotiv. U geografskom kontekstu omenedenom gradovima York, Leicester i Bolton događaju se stalne akcije sabotaže, diverzije i uništavanja strojeva koji su tek uvedeni u tekstilnu industriju i proizvodnju. Ubrzo pojedinačne akcije započete 1811. dobivaju takve razmjere da danas govorimo o jednom zasebnom pokretu koji dobiva naziv ludistički odnos ludističkog pokreta, ili u zaigraniju varijanti: ludističke družine ili bande. Zapis i tog vremena, a onda i kasnije interpretacije povjesničara razlikuju se u pristupu ovoj temi, kao i konačnoj valorizaciji ludizma i njegovoj ulozi u razvoju britanskog radničkog pokreta. Dodatnu otegovnu okolnost predstavlja i činjenica da je tobožnji voda pokreta, vrlo vjerojatno bio izmišljena, gotovo mitološka i fiktorama figura Ned Ludd ili u nekim drugim varijantama General Ludd. U takvom mistificiranom kontekstu, dugo

se vremena postavljalo pitanje – koja je politička, ekonomski i socijalna suština ludističkog pokreta, odnosno koji se razlozi kriju iz akcija uništavanja strojeva i imovine tadašnjeg poslodavaca. Danas, međutim, postoji konsenzus da su ludističke akcije bila reakcija na jako loše socijalne uvjete, glad i nezaposlenost u jeku, a onda pogotovo poslijepo kraja napoleonskih ratova koji su harali Europom početkom 19. stoljeća. Drugim riječima, ludisti se nisu vodili regresivnim i konzervativnim sentimentom i odbacivanjem tehnološkog napretka, dapače – svi oni su bili stručni i obučeni radnici na svojim strojevima. Ludisti su u strojevima, odnosno

čiji se identitet nikad nije potvrdio, ali njegov mit je živio i (p)održavao kohezivnost pokreta. Mnogi danas u Luddu vide tek jednu od varijanti sličnih folklornih personifikacija poput Robina Hooda, ili pak preteču strip junaka koji spašavaju svijet od raznih opasnosti i zala. Unatoč ovom ludičkom karakteru ludizma (ludičko znači i zaigrano od lat. riječi *ludere* što znači igратi se), represivni aparati su u ludistima vidio veliku opasnost. Država je svojim mjerama na sve načine pokušavala sprječiti njihove akcije i pobune među radničkom klasom u nastanku. Ostaju povijesni podaci da su vlasti oko industrijskih okruga gradili vojne barake kako bi se

Ludizam danas

Što ludizam predstavlja danas, osim što je nakon dugo godina ignoriranja, historiografskim radom povjesničara E.P. Thompsona dobio zasluženo mjesto u povijesti britanske radničke klase. Razvoj tehnologije u dvadesetom stoljeću je potpuno transformirao i organizaciju rada, ali i ulogu sindikata. Neki će reći, da je upravo razvoj tehnologije jedan od najvažnijih faktora u sve manjoj ulozi sindikata u reguliranju i kontroli rada i radnih uvjeta. Primjerice tzv. CNC tehnologija (Computerized numerical control) strojeva koja se uvodi u SAD poslije Drugog svjetskog rata,

Rad za CNC strojem

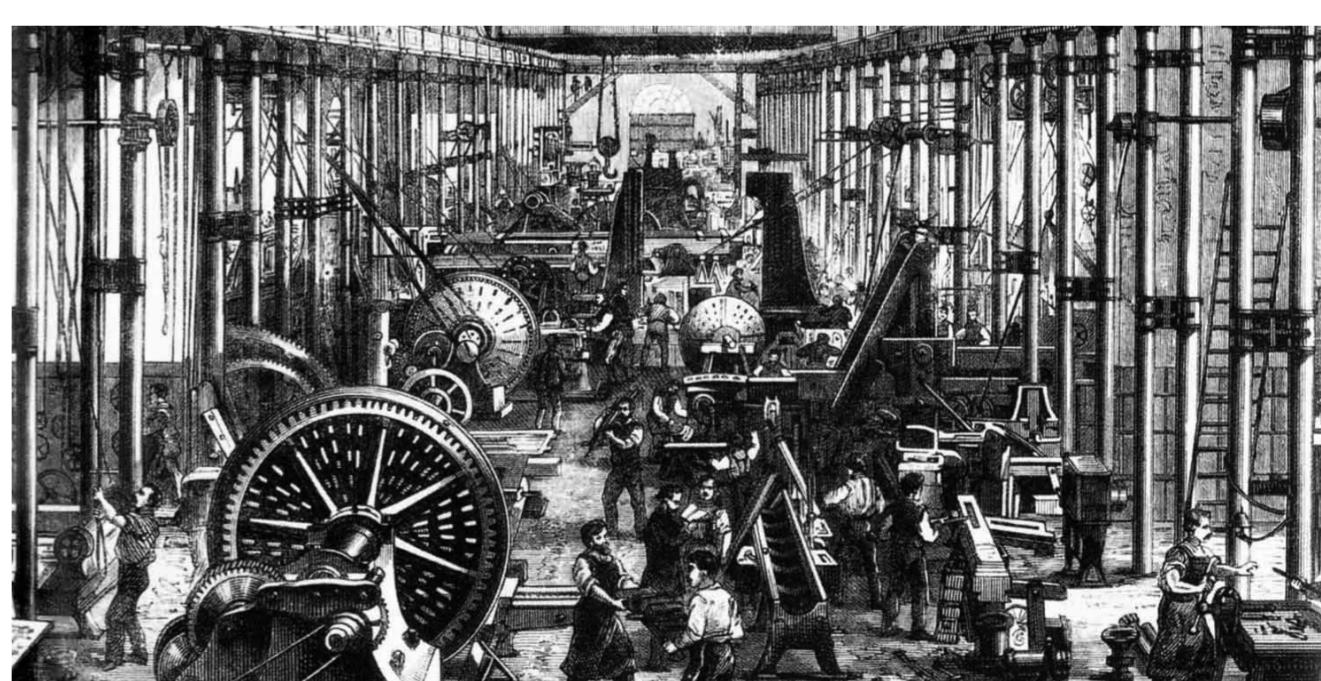
KULTURNA POVIJEST RADA: RADNIK I STROJ

njihovom uništavanju i sabotaži, prepoznali metodu pritiska na novonastajuću poduzetničku klasu i samu državu. Ili kako povjesničar Eric Hobsbawm primjećuje – ludističke sabotaže strojeva predstavljaju svojevrsnu metodu kolektivnog pregovaranja, odnosno oblik sindikalne borbe u trenutku kada sindikati kao organizacije još povijesno nisu ni postojale, a od kolektivnog pregovaranja kao općeprihvaćene politike dijeli nas nekih 130 godina.

Kultura sindikalizma prije sindikalizma

Uz to što je bio sindikat prije sindikata – ludizam je bio i pokret, subkultura, zajednica koja iz sebe nije ostavljala samo razmontirane tkačke stanove i glavobolje novonastajuće kapitalističke klase. Danas kada se govori o ludizmu, govori se o pokretu koji imao svoj identitet i koji je zaintrigirao i ondašnje engleske romantičarske pjesnike. A ludistički motivi poput "satanskih mlinova" koji oslikavaju svu destruktivnost naglog razvoja i industrijske revolucije, našli su mjesto i u njihovim književnim djelima poput pjesme *Jeruzalem* Williama Blacea koja je stoljeće nakon postala neslužbena himna britanskih sindikata i Laburističke stranke. Usmena predaja koja je tijekom devetnaestog stoljeća dobila i svoje etnografske zapise, svjedoči o stalnoj prisutnosti ludista u javnosti. Svojim su slavljeničkim i provokativnim napjevima i baladama ne samo širili vlastitu socijalnu i političku poruku, nego gradili specifičan identitet i kulturu, ostajući pritom "tajna" grupacija. Po tome, a i navikama prerušavanja, više su ličili na karnevalsку grupu nego nešto što se danas razumijeva kao ozbiljan društveni pokret. Svakako središnji ulogu i simboličku važnost za ludiste je imao Ned Ludd

za jedan od ciljeva je imala smanjenje utjecaja sindikata na radnika i njegovu regulaciju radnog vremena. Puno je veći problem što novi, odnosno atipični oblici rada, koji se jednim dijelom vežu i uz nove tehnološke mogućnosti, otežavaju ili gotovo onemogućavaju sindikalno udruživanje, a kamo li neko sustavnije djelovanje. Međutim, za razliku od suvremene subkulture ludista koju krasiti odbijanje novih tehnoloških dostignuća, suvremeni ludisti u radnim uvjetima treba upravo iskoristiti političke mogućnosti koje nudi nova tehnologija da bi se izborio za svoje radničke zahtjeve i demokratizaciju proizvodnje, na jednaku način kao i politički osvješteni hakeri koji svojim djelovanjem demokratiziraju distribuciju informacija i znanja ●

Richard Hartmann Maschinenhalle 1868. god

POJMOVNIK

U vrijeme dok se Drugi svjetski rat u Hrvatskoj bližio svome vrhuncu – dakle, početkom 2016. godine – jedna se zanimljiva vijest pojavila na portalima i novinskim stranicama a da je gotovo nitko nije primijetio: ugledna međunarodna organizacija Transparency International objavila je u svome redovnom godišnjem izvještaju o percepciji korupcije da smo napredovali za tri boda, dohvativši pedeseto mjesto na listi koja države niže od najmanje korumpirane Danske pa sve do najkorumpiranije Somalije. Pedeseti među 168 zemalja, to možda i ne zvuči kao spektakularan uspjeh; pa ipak, njime je Hrvatska po prvi put izišla iz zone “ozbiljnih korupcijskih problema”, kako to formulira izvještaj. Ili, nešto jednostavnije, kao što je pojasnio naslov na službenoj internetskoj stranici Transparency Internationala: “Hrvatska se više ne nalazi među korumpiranim državama svijeta!” Čak ni svakodnevni medijski odjeci detonacija iz četrdesetih ne mogu objasniti zašto ovu vijest nismo bolje čuli: za društvo toliko zaokupljeno vlastitom prošlošću neobično smo brzo zaboravili da je prije samo pet ili šest godina baš korupcija ovdje bila prepoznata kao središnji ekonomski problem, da su se otvarale velike afere i zatvarali još veći političari, da je sveprisutna metafora hobotnice nezaustavljivo širila krakove javnim prostorom, a kolektivni se obračun s lopovima koji potkradaju proračun nametao kao sudbinsko ekonomsko pitanje, prijelomna bitka nakon koje ćemo napokon krenuti putem razvijenijih, transparentnijih i prosperitetnijih država ili pak zauvijek ostati zakopani u mulju mita i potkuljivosti. Sada, kada je stigla obavijest da je epohalna bitka konačno dobivena, nema slavlja ni euforije; nitko, zapravo, pobjedu nije niti registrirao. Bizaran rasplet može se jednim dijelom objasniti prostom činjenicom da atmosfera, generalno uzevši, baš i nije slavljenička: usprkos obećanjima s početaka velike antikorupcijske akcije, većina građanki i građana – a posebno radnica i radnika – danas zapravo živi znatno lošije nego u (pred)sanaderovskim godinama korupcijskog cvata. Većim dijelom, međutim, on se tiče novootkrivene opasnosti koja proporcijama nadilazi čak i kleptomanske egzibicije političkih elita: ta je opasnost teže uočljiva, ali zato masovnija, a na državnom proračunu – da stvar bude gora – parazitira u granicama zakona. Riječ je, jasno, o velikoj pošasti uhljebi.

Pojam nije nov, kao ni praksa koju označava: uhljebljivanje se odvija po stranačkoj, obiteljskoj ili bilo kojoj trećoj liniji koja se ne preklapa sa sposobnostima radnika, pa ga onda takvog, nekompetentnog, usmjerava prema poslovima kojima nije dorastao ili su, čak, upravo za njega

Boris Postnikov
Korupcija i uhljebi

izmišljeni, a zapravo posve nepotrebni. Sve to, naravno, isključivo na teret zajedničkog budžeta: u privatnim tvrtkama, gdje vladaju surovi zakoni tržišta, ovakva je pojava teoretski nemoguća, ali zato javni sektor, državna i lokalna uprava uhljebima naprosto vrve. Talože se ondje svakom novom promjenom vlasti, pa ostaju visiti na državnoj sisu sve do mirovine jer ih štite darežljive zakonske odredbe, ugovori na neodređeno i neefikasan sustav koji nitko ne nadgleda. Svi ih, naposljetku, dobro poznajemo: svi smo se prepirali s neljubaznom službenicom zabarikadiranom s one strane šaltera, svi smo uzaludno okretali broj telefona nekog ureda za nešto pri referentnom odjelu službe za to i to unutar navodno nadležne uprave samo kako bismo ustanovili da ondje odavno nema znakova života, svi smo očajnički tumarali birokratskim labirintima... E pa sada je toga konačno dosta! Dvije su, možda tri godine prošle otkako je veći dio hrvatskih medija objavio rat do istrebljenja proračunskim nametnicima, a dezinsekcionska se hysterija zatim proširila društвom do razine samorazumljivosti: negdje između neskrivenog prijezira i prikrivene mržnje, naslovi ih svakodnevno prozivaju dok portali pozivaju čitatelje da redakciji dostave snimke i podatke o lijenum ili bezobraznim uhljebima, kako bi apstraktna potjernica poprimila konkretne crte lica, a nezadovoljni korisnici javnih usluga mogli šakama prijeći s riječi na tijela. Iako se hajka na uhljebe predstavlja kao samorazumljiva, sve je teže razumjeti tko ti uhljebi zapravo jesu: pojam je postao rastezljiv poput tijesta od kojeg su ga umijesili, pa uhljeb danas može biti saborski zastupnik baš kao i umjetnica čiji projekt s nekoliko tisuća kuna financira ministarstvo kulture, direktorica javne tvrtke s menadžerskom plaćom baš kao i prosječni činovnik koji mjesečno zarađuje manje čak i od mizernog hrvatskog prosjeka, lijeni načelnik nećak baš kao i medicinska sestra o čijoj brzi ovisite kada se razbolite. Svi su sumnjivi, nitko nije siguran: krivi su dok im se ne dokaže suprotno. Ono što ih pritom povezuje, činjenica je da žive s pogrešne strane proračuna: umjesto da ga pune, naime, njime se hrane, onemogućujući tako poštenu poduzetničku inteligenciju da zemlju napokon izvuče iz krize. Ili tako, barem, zvuči prijevijest koja nasumičnu stigmatizaciju jedne nedefinirane društvene skupine prikazuje kao borbu za opće dobro, a ruši se u nepovrat već pri prvom razumnom pitanju: ako su uhljebi zaista toliki problem da je bilo kakav napredak nemoguć dok ih ne eliminiramo, ako se već dva i pol desetljeća razmaženo ritaju na državnim jaslama i guše gospodarski razvoj čitave zemlje, kako to da su

otkiveni tek nedavno? Kako ih nismo primijetili prije pet, deset ili petnaest godina? Neki bi slučajni promatrač još mogao pomisliti da su profesionalni medijski lovci na uhljebljene glave, na kraju krajeva, ljeniji i nesposobniji čak i od vlastitih meta, ako im je trebalo toliko dugo da ih uoče...

Razlog za ovako kasno paljenje masovnih strasti napokon dovodi prijevijest o uhljebima u jasnu vezu s već pomalo zaboravljenom pričom o borbi protiv korupcije: i jedna i druga služe uglavnom tome da sve ekonomski probleme interpretacijski prebacuju na teret državnog budžeta, otkrivajući kako oko njega lešinarski kruže lopine i nesposobnjaković, i to baš u vrijeme kada para, eto, više nema kao što ih je bilo prije. To, naravno, ne znači da korupcije nije bilo ni da korupcija nije teška krađa naše zajedničke imovine, kao što ne znači ni da po agencijama, upravama i ministarstvima nema neradnika: problem, međutim, nastaje kada se korupciju ili uhljebe pokuša pretvoriti u šifru za razumijevanje cijelokupne ekonomsko-političke zbilje. Kada se, drugim riječima, propusti prethodno postaviti osnovna pitanja: a zašto para nema kao što ih je bilo prije? I nije li velika svjetska ekonomski kriza 2008., koja je pare odnijela, zapravo započela tamo gdje pouzdano nema nikakvih uhljebi, na hiperkompetitivnom Wall Streetu? Nismo li, dalje, prebrzo zaboravili da su prije te krize plaće činovnika i činovnica u Hrvatskoj godinama stagnirale, dok su plaće u privatnom sektoru ubrzano rasle? Nismo li zaboravili da su službenice s one strane šaltera komercijalnih banaka bile, doduše, ljubazne i vrijedne, ali su nam usput zaboravljale napomenuti što bi se sve moglo dogoditi s ratama kredita koje podižemo? Nismo li u žaru borbe protiv uhljebljivanja olako smetnuli s umu svojedobno slijepo povjerenje u pravocrtni tranzicijski hod prema ispunjavanju svakog reklamnog obećanja? Nije li – ukratko – rat protiv proračunskog parazitizma samo način da se prikrije jedna od najvećih kriza kapitalizma? Uhljebi su u taj rat uvučeni tek nakon što je nepovratno iscrpljen antikorupcijski narativ, a zauzvrat su ponudili znatno širu frontu protivnika, radnike privatnog postavljenih protiv radnika javnog sektora i tezu da bi se oni koji imaju bolje radne uvjete pritom trebali prilagođavati onima koji imaju gore, umjesto da bude obratno. Ponudili su, također – za razliku od manje-više dovršene borbe protiv korupcije – obračun koji načelno može trajati vječno. Ili, barem, može trajati dok mu mi to dopustimo. Dok na međusobno suprotstavljanje radnika ne odgovorimo postavljanjem važnijih pitanja. Dok onima koji nam nude samo uhljebi i igara, drugim riječima, ne lansiramo odgovarajući od(hl)jeb. ● .